

zuse

Digitale told- og skattearkivalier

Zise - Told- og Skattehistorisk Tidsskrift er medlemsblad
for Told- og Skattehistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977.

Bestyrelsens medlemmer er:

Departementschef Peter Loft (formand), København,
forlagschef, mag. art. Henrik Fode (næstformand), Århus,
specialkonsulent Gunnar Jakobsen (sekretær), København,
arkivar, cand.mag. Jeppe Klok Due (redaktør), København,
chefkonsulent Eva Jochimsen (kasserer), København,
specialkonsulent Rikke Madsen, København,
skattedirektør Søren Vigilius Christensen, Hjørring,
chefkonsulent Ulrik Meinertz og kontorchef Tage Christensen, København.

Medlemsskab af Told- og Skattehistorisk Selskab tegnes ved henvendelse
til Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø
eller på www.zise.dk.

Kontingentet andrager 60 kr. om året for enkeltmedlemmer, 500 kr. for institutioner
og firmaer. Biblioteker kan tegne abonnement for 60 kr.
Zise udkommer tre gange årligt, og hvert hefte indeholder ca. 40 sider.

Bidrag til Zise bedes sendt til redaktøren, Jeppe Klok Due, Rigsdagsgården 9,
1218 København K [jkd@sa.dk eller jeppe.klok@gmail.com]
eller til sekretæren, Gunnar Jakobsen, Told- og Skattehistorisk Selskab,
Østbanegade 123, 2100 København Ø [gunnar.jakobsen@skat.dk].

www.zise.dk

ISSN 001 05-8355
Tryk: Dantryk Hurup A/S

Digitale told og skattearkivalier

af *Jeppe Klok Due*

Temaet i dette nummer af Zise er meget bredt digitale told- og skattearkivalier. Ph.d. Phillip Kelsall introducerer de digitaliserede øresundstoldregnskaber, der er resultatet af et pågående nederlandsk projekt, hvor de digitaliserer hele arkivet både som affotografering og som transskriberet, struktureret database. Philip Kelsall redegør for projektets ambitioner og muligheder, men også for de faldgruber der er, når vanskeligt tilgængeligt arkivmateriale, der tidligere kun er benyttet af fagfolk, nu i digital form bliver tilgængeligt for folk uden sikker baggrundskendskab til arkivalierne.

Arkivar Jeppe Klok Due, der arbejder med bevaring og kassation af digitale arkivalier fra bl.a. SKAT, redegør for den praksis, Statens Arkiver benytter, når de vurderer, hvilke digitale told- og skattearkivalier, der skal bevares.

Flemming Paludan, der har arbejdet i skattevæsnet hele sit liv, beretter om, hvordan han har oplevet overgangen til elektroniske registre og -kontroller indenfor skattevæsnet. Han fortæller bl.a. om, hvordan de første elektroniske årsopgørelser blev modtaget af presse og befolkning. Men den digitalisering af skattemedarbejdernes arbejde, som han omtaler, fik også store organisatoriske konsekvenser, idet det medførte en betydelig centralisering af skatteorganisationen. Således var oprettelsen af store elektroniske registre og edb-systemer hele tiden et stridsspørgsmål i

forhold til arbejdsdelingen mellem kommunal og statslig skatteudskrivning. Han beskriver, hvordan der går en lige linje fra indførelsen af den elektroniske mandtalsfil i 1970 til fusionen mellem kommunalt og statsligt skattevæsen i 2005. Flemming Paludans artikel ligger dermed også i forlængelse af sidste nummers tema om byernes skatter, hvor forholdet mellem kommunalt og statsligt skattevæsen blev behandlet i to artikler.

Tidligere redaktør af Zise og pensioneret seniorforsker ved Statens Arkiver Ole Degn fortsætter sin serie om kongelig bygningsinspektør Hack Kampmanns toldkamre i Jylland. Denne gang er vi kommet til forfatterens hjemby Viborg, hvor toldkammeret desværre blev revet ned i 1980'erne.

Ole Degn anmelder også en ny bog om produktion af kanoner under Christian 4. Bogens forfattere har i meget stort omfang anvendt øresundstoldregnskaberne til at stykke oplysninger sammen om kanonproduktionen.

Endelig har Ole Degn udarbejdet en (næsten) udtømmende vejledning til arkivalier og trykt materiale om de mennesker, der gennem tiderne har arbejdet i toldvæsnet. Det er en meget nyttig oversigt, hvad enten man som slægtsforsker søger oplysninger om slægtninge, der har været ansat i toldvæsnet, eller man som faghistoriker f.eks. vil undersøge etatens skiftende sociale rekrutteringsgrundlag.

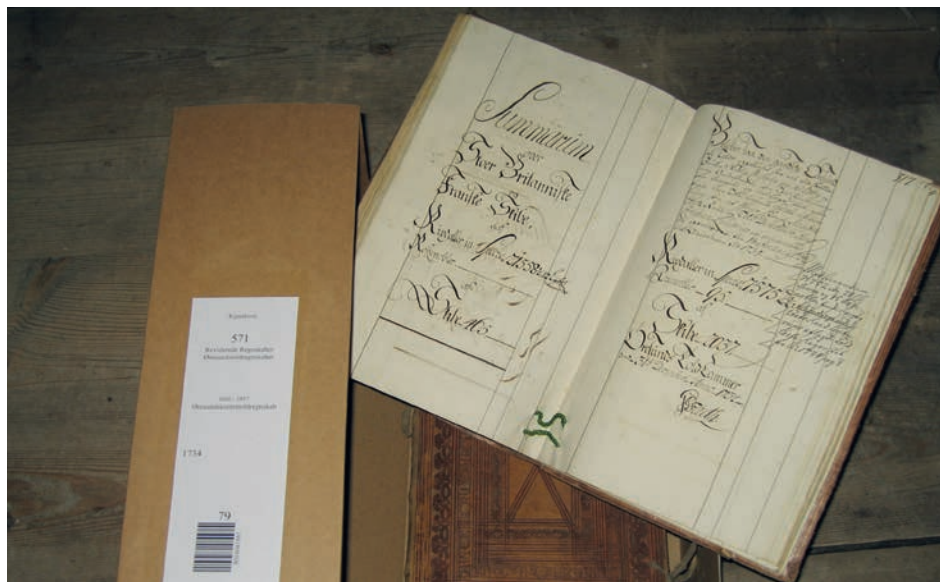
Øresundstolden i den digitale tidsalder

af Philip Kelsall

Lige siden sin indførelse har Øresundstolden været genstand for international interesse, hvilket i tidens løb ikke alene har skabt store problemer for Danmark, men også en del goder. Igennem århundreder løb pengene fra tolden i en mere eller mindre lind strøm ned i den danske konges kasse indtil 1771, hvorefter de gik i statskassen. De enestående registreringer af den skibstrafik opkrævningssystemet affødte, er blevet til en del, ikke kun af Danmarks men af Verdens kulturarv.¹ Normalt ikke noget man forbinder med det danske skatte- og afgiftssystem. Dette enestående materiale er nu blevet mål for et omfattende digitaliseringsprojekt,

hvor nederlandske forskere med en anseelig bevilling på 1,7 millioner euro² vil gøre dette danske klenodie tilgængeligt for alle over Internettet.

Men hvorfor er det nederlandske forskere og nederlandske institutioner, der står for og finansierer dette arbejde med dansk kildemateriale, da de så at sige allerede har betalt én gang? Nederlandene var 1600-tallets store handelsmagt, og det var hovedsageligt nederlandske skibe, der passerede Øresund, blev registreret og skæppede i kassen. Dette er hovedårsagen til mange af de problemer Danmark kom ud i 1600-tallet; Nederlandske støtte til Sverige var afgørende i 1645, da Dan-

Billede af et opslag i Øresundstoldregnskaberne fra 1734. I regnskaberne er der oplysninger om passager af 1,8 mio. skibe i perioden 1497 til 1857. Originalerne befinder sig i Rigsarkivet. Foto Rigsarkivet.

marks fald som stormagt begyndte for alvor, men også til den interesse nederlandske historiker udviser for Øresundstolden den dag i dag. Denne interesse er ydermere skærpet af, at store dele af de nederlandske toldarkiver gik tabt i en brand i 1843. Følgelig har nederlandske historikere og andre, der interesserer sig for Nederlandenes tid som handelsstormagt, været tvunget til at finde alternativer, og i denne henseende er Øresundstoldregnskaberne et indlysende valg.

Interessen har dog været hæmmet af materialets tilgængelighed, og af at det er skrevet på dansk, især når der er tale om en kilde, der er så omfattende og tidkrævende at arbejde med, som Øresundstoldregnskaberne. I over 100 år er disse problemer forsøgt overvundet ad forskellige veje både i de bearbejdede udgivelser

af Nina Ellinger Bang og Knud Korst og i udbredelsen af mikrofilmkopier af de originale registre, men i den digitale tidsalder forekommer begge disse løsninger som mangelfulde og utilstrækkelige.³

Projektet har derfor mange facetter og omfatter ikke kun en registrering af oplysningerne i databasen på dansk men også på flere andre sprog, og det vil ikke alene fungere som en kildeudgivelse men også som et søgnings- og bearbejdningsredskab, for dem, der vil fravriste Øresundstoldregnskaberne nogle af deres hemmeligheder.

Formålet her er ikke at gengive projektets hjemmeside men at se på de foreløbige resultater af projektet og de muligheder og faldgruber det tilbyder dem, der vil vide mere. Gennemgangen er derfor struktureret om de søgemuligheder

The Soundtoll Registers Online

Menu

- + Home
- + Sound Toll Registers
- + Search in Sound Toll database
- + Soundtoll news
- + Database under construction
- + Dutch ships in the Sound
- + List of products
- + Staff
- + Funding
- + Acknowledgement
- + Literature
- + Research
- + Workshops and papers
- + Forum
- + Links
- + Contact

Soundtoll news

- + Symposium 3 feb.: De Sonttolregisters als bron voor historisch onderzoek
- + Some new functionalities at the STRonline website
- + New data added to the Soundtoll database concerning the years 1737 - 1739

TRÉSÖAR / **rijksuniversiteit groningen**

Welcome

Welcome to the website of the Sound Toll Registers-online (short: STR-online). STR online is the electronic database of the complete Sound Toll registers. Realization of STR online has started in March 2009 and will be completed in 2013.

STR-online is initiated by:

- The University of Groningen
- Tresoar in Leeuwarden

NWO **FRYSKE AKADEMY** **STATENS ARKIVER**

BREED **Mooi werk.**

SNS REAAL FONDS

Zoeken in de Sonttol-database

[Zoeken in de Sonttol-database](#)

[Search in Sound Toll-database](#)

[See i Øresundstold-databasen](#)

search...

[Search the website](#)

Digitaliseringsprojektets hjemmeside, man aner at det udadvendte fokus i projektorganisationen indtil videre er mere rettet mod samarbejdspartnere og sponsorer end mod brugere.

hjemmesiden tilbyder i skrivende stund, hvor man dog skal bemærke, at projektet er langt fra afsluttet og hjemmesiden og databasen fortsat er under udvikling.

En digital udgave

Arbejdet med digitaliseringen blev påbegyndt i 2007 og er, som kilden, både omfattende og tidskrævende at arbejde med, men man kan allerede nu på hjemmesiden Soundtoll.nl, hvor materialet bliver gjort tilgængeligt, se væsentlige landvindinger og forbedringer i forhold til tidligere tider. En central og meget enkel forbedring har været at gøre kopier af de originale regnskaber tilgængelige. Det er mikrofilmkopierne af de originale registre, der er brugt som grundlag, og her fremtræder de i deres enkleste form med fortsat nummereret afbildninger af de oprindelige regnskaber.

For bare få år siden var det nødvendigt at få filmene sendt til et godkendt bibliotek eller arkiv med egnede fremvisningsmaskiner, hvis man skulle benytte materialet. Det var såmænd fint nok, bare ikke en person andetsteds samtidigt interesseret sig for det eller de samme år som en selv. Allerede her er der tale om et enkelt men vigtigt skridt fremad: Nu kan der arbejdes døgnet rundt overalt på kloden med de originale regnskaber. Projektet vil dog endnu mere, det vil etablere en database over registreringerne og gøre dem søgbare og tilgængelige for alle på flere forskellige sprog.

At sige at Øresundstoldregnskaberne dermed er tilgængelige er dog nok en smule overdrevet, eftersom Øresundstoldarkivet er mere end blot indtægtsbøgerne, som der her er tale om. Arkivet består også af udgiftsbøger og andet

materiale der dog ikke har den samme internationale opmærksomhed, ej heller betydning. De er dog ikke uden betydning når udviklingen omkring Øresundstolden skal undersøges, og det ville klæde Statens Arkiver, hvis de kunne afse midler til at gøre mikrofilmene af de andre dele af Øresundstoldarkivet tilgængeligt på Internettet på lige fod med indtægtsbøgerne.

Et gennemsyn af de afbildede indtægtsregistre viser dog hurtigt omfanget af den opgave, som projektet har påtaget sig. De nedfældede ord i regnskaberne er ikke bare enkelte registreringer, men de er også i sig selv et lille stykke kulturhistorie, hvor navnene på forskellige varer gradvist forandrer sig gennem århundrederne. Her er der også lingvistiske finurligheder at se; en tidligere redaktør af Zise og flittig forsker i Øresundstoldregnskaberne Mikael Venge sagde engang "at når man læser højt fra regnskaberne er det muligt at høre den nordsjællandske dialekt som tolderne talte." Nedskrevet i løbet af århundreder af mange forskellige hænder er der store forskelle de enkelte regnskaber imellem, hvilket bl.a. kan ses i skiftet fra romertal til arabertal som tolderne blev pålagt af - hvem ellers - Christian ⁴.

Upåagtet opgavens omfang ligger de første resultater åbent til gennemsyn; i skrivende stund er registreringer fra 1737 til 1799 lagt frem og mere kommer til hele tiden. I efteråret 2011 blev adskillige års regnskaber lagt ud til gennemsyn, og da materialet fra 1700-tallet er relativt let læseligt og antallet af passager, der endnu ikke er registreret i databasen, er forholdsvis få, må man forvente at hele 1700-tallet er indtastet og klar til gennemsyn i løbet af foråret 2012.

Søgninger i de digitaliserede registre

For de fleste, der forsker i Øresundstoldregnskaberne, er regnskaberne ikke et undersøgelsesemne i sig selv, men det er derimod de oplysninger, registrene indeholder vedrørende passager, personer, steder og varer, der er af primær interesse.

Et eksempel herpå kunne være transporten af kaffe fra Amsterdam til Narva i perioden 1750-1775. At dette kan afstedkomme problemer i forståelsen af registrenes indhold er noget, vi vil vende tilbage til senere, men lige nu kan vi konstatere, at det er med det formål at udnytte sådanne oplysninger, at registreringerne i databasen er struktureret omkring passager, stednavne, personnavne og varebetegnelser. Følgelig er det muligt at lave en søgning inden for et af disse emner, men desværre endnu ikke på tværs af dem. Ej hellere for afgrænsede tidsperioder. Dette gør, at søgninger efter transporten af bestemte varer eller transport af varer mellem to steder giver resultater, der er besværlige at overskue, eller som er svære at gennemskue og strukturere. For at illustrere ovenstående, må vi derfor se på de søgemuligheder, der eksisterer, og de resultater der fremkommer.

I øjeblikket er det muligt at søge ad fem veje. Der er to enkle muligheder 1) dato og 2) IID nummeret og derudover er der tre mere specifikke muligheder inden for hvert af de tre overordnede emner (personer, steder og varer): 3) ved at anvende listerne, 4) ved at lave en fri søgning på hele ord og 5) ved at lave en fri søgning på bestemte stavningskombinationer. Herudover er det også muligt, når man er logget på som bruger, at downloade dele af databasen i regnearksform, hvor-

efter man selv kan arbejde med registreringerne indenfor passager, varer, told og billeder.

I virkeligheden er det her, man lige i øjeblikket har de bedste muligheder for at få det maksimale udbytte af de digitaliserede Øresundstoldregnskaber, da man kan undersøge og strukturere materialet efter behov indenfor det enkelte år. Disse tabeller afspejler imidlertid at arbejds sproget er nederlandsk, idet alle kolonneoverskrifter, anmærkninger og lignende er på nederlandsk og dermed ikke tilgængelige for alle. Det er dog stadig hensigten, at det er de opstillede søgemuligheder, der skal give adgang til databasens oplysninger, og det er nu dem, der skal afprøves i det følgende.

De enkelte søgninger

Fra hjemmesiden ser man hurtigt søgemuligheder på tre sprog; nederlandsk, engelsk og dansk og så kan man klikke på den danske søgemulighed hvorved man når frem til, ja, en engelsksproget side. I disse anglofile tider er det nok ikke den helt store katastrofe, men det giver imidlertid en fornemmelse af, at de sproglige ambitioner ikke helt matcher den umiddelbare formåen, og at man på nuværende tidspunkt skal være klar til lidt sproglig gymnastik for at få det maksimale udbytte af de registrerede oplysninger.

Dato

Den første søgningsmulighed er datoen, hvilket gør, at det er muligt at frembringe en kronologisk liste af passager gennem Øresund indenfor et enkelt år, måned eller dag. Hvor de enkelte poster i listen

Passager gennem Øresund den 23. juni 1751

Skipper	Hjemsted	Afrejse fra - til
Erich Hundewad	Apenrade	Narva - Irland
Niels Michelsen	Aarhuus	Aarhuus - Riga
Ebel Hendricks	Groningen	Croisic - Østersøen
Jelle Gauckes	Heereveen	Amsterdam - Dantzig
Lubbe Harmens	Norden	Amsterdam - Østersøen
Redelf Reinders	Norden	Amsterdam - Østersøen
Martin Kildill	Whitby	Nycastel - Kiøbenhavn
Thomas Walliswer	Christiansand	Memel - Amster.
Jurgen Rolfsen	Apenrade	Riga - Irland
Andreas Cassar	Dantzig	Amsterdam - Dantzig

opremser dato, skipperens navn, hjemsted afgangshavn og destinationshavn.

Listen gør det muligt, hurtigt og bekvemt, at gennemse alle passager i det pågældende år og eventuelt se nærmere på dem, der kan være af interesse. Man skal dog være opmærksom på, at visse filmruller ikke er færdigbearbejdede endnu, og at samtlige år derfor ikke er fuldt dækket. Mens der her er tale om et fremskridt i forhold til en gennemgang af de oprindelige registre, er det stadig mangelfuldt. Det er ønskeligt allerede nu, at der bliver tilføjet mulighed for at søge efter afgrænsede perioder f.eks. fra 1. maj 1753 til 20. november 1753. Her og andre steder vil muligheden for at sortere i listerne ved at udvælge poster og gemme nogle i en kurv som kunne downloades til slut gøre en del for at opveje manglerne i søgningslisterne.

ID nummeret

Den anden søgemulighed; ID nummeret er registreringsnummeret for passagen i databasen og er unikt for hver passage. ID nummeret er derfor velegnet

til at søge på en kendt passage, f.eks. ID nummer 416186 referer til passagen af Liewe Øbbes af Schelling fra Danzig til Amsterdam d. 19. september 1757 og intet andet, denne entydige identifikation af en enkelte passage er relevant med henblik på at lave krydshenvisninger og noter, men dog aldrig til større søgninger. Den er primært anvendelig i forbindelse med de downloadede regnearkstabeller, når man skal se deloplysningerne i deres rette sammenhæng.

Personer

Det er derfor i de sidste tre søgemuligheder, der kommer noget kød på, selvom det stadig er lidt magert. Inden for de tre emner personer, steder og varer er registreringerne blevet ordnet i alfabetisk rækkefølge efter begyndelsesbogstavet i hver registrering. Tager vi personerne op til undersøgelse kan man se, at hvert fornavn, patronym og efternavn er registreret hver for sig. Søger man under A fremkommer alfabetiske lister for hver af de tre navneformer. Dette betyder at skipperen Cornelis Daues Sorgesdrager4

Recordid	416186							
Date	19-9-1757							
Passage#	324							
Shipmaster	Liewe Øbbes from Schelingen							
Nationality	Hollandske skibe fra Øster Søn til Nord Søn							
Tonnage								
Cargo	Depart.	Dest.	Amount	Unit	Comm.	Rosenobel	Daalder	Skilling
	1. Dantzig	Amsterdam	95	Læster	Hvede		95	
	2. Dantzig	Amsterdam	1474	Stk.	Blaar lærred		23	2
	3. Dantzig	Amsterdam	270	Steen	Uld		5	3
	4. Dantzig	Amsterdam	42 1/2	Skippund	Vox		31 1/2	18
	5. Dantzig	Amsterdam	90	Steen	Hør		1 1/2	
	6. Dantzig	Amsterdam	150	Skoch	Garn		2 1/2	15
	7. Dantzig	Amsterdam	265	Pund	Bernsteen		6 1/2	6
	8. Dantzig	Amsterdam	4355	Rd.	Lærreder og børster		43 1/2	3
							209	24
					Gotgiøres Skippr.		8	12
							201	12
					Fyrpenge (Daler)		4	
							205	12
					Total			

Post nummer 416186, som den fremgår af soundtoll databasen.

er registreret under bogstaverne C, D og S, og som konsekvens heraf er navnelisterne ved at være enorme.

I og for sig er listens længde ikke et uoverkommeligt problem, men givet de forskellige stavningskombinationer for hvert enkelt navn og da staveformen for en persons navn ikke var fast i 1700-tallet, er det ikke muligt at søge en enkelt person et enkelt sted.

Da der ikke er foretaget standardiseringer af personnavne skal man være opmærksom på anvendelsen af forskellige stavemåder. Det er først langt op i tiden at navne bliver så at sige uforanderlige og i 1700-tallet kunne flere forskellige stavemåder og navnekombinationer anvendes om den samme person. Søger vi f.eks. efter Liewe Øbbes passage ind i Østersøen tidligere på året 1757 er det vanskeligt at finde hvis man søger under Ø, men søger man derimod efter Obbes,

bliver man præsenteret for et større antal muligheder, og passagen er forholdsvis nemt at finde.⁵

Da navnet Obbes giver 295 resultater og listen starter i 1739 er det indlysende at der også er et behov for at kunne afgrænse sådanne søgninger kronologisk.

Steder

Søgninger inden for stednavne foregår på samme måde som søgninger på personnavne, dog er der knapt så mange variationer, som der er med hensyn til personnavne, og så har man alligevel ikke sagt for meget, da flere steder i Østersøområdet har skiftet navn flere gange, og et stednavn kan sagtens findes flere steder i databasen. Det er derfor nødvendigt at have kendskab til de steder, som man undersøger, når man anvender databasens alfabetiske stednavnelister.

En finurlighed, som databasen benytter sig af, er at tilknytte stednavnene til Googlemaps, således kan man umiddelbart se den geografiske beliggenhed af såvel anløbshavne som skibenes hjemsteder. Det er dog uheldigt, når en hurtig kontrol af de mere ualmindelige steder fremviser fejl. Det synes usandsynligt, at den Dunmore og Dunmore Park som Øresundstoldregnskaberne omtaler ligger i County Kilkenny i hjertet af Irland. Det er mere sandsynligt, at der er tale om landsbyen Dunmore og det nærliggende gods Dunmore Park, der ligger ved floden Firth i Scotland. Dette gælder ikke kun for skibsmesteren John Hodge, der har Alloa lige på den anden side af Firth of Forth som udskibningshavn, men også for de øvrige 11 passager, der er blevet tilknyttet Dunmore i Irland.⁶ Folkene bag databasen er nødt til at være meget påpasselige med de steder, som bliver nævnt i Øresundstoldregnskaberne, da mange af dem var ganske små havne og ladepladser, der siden hen er forsvundet.

Varer

Mens søgninger i de to første af de større emner i og for sig er rimelig overskuelige med hensyn til antallet af muligheder og variationer, forholder det sig noget anderledes med den sidste: varerne. Årsagen hertil er de ofte komplekse og sammensatte registreringer, som tolderne foretog.

De mange forskellige varer i forskellige emballager og mål samt bearbejdningsgrader og kvaliteter giver et nærmest uoverskueligt antal af variationer i registreringerne af den enkelte vare. Herudover havde tolderne for vane at gruppere varer fra samme fortoldningsklasse sam-

men. Således findes en registrering, der hedder pundvarer, det vil sige de varer, der var målt i pund (vægt) og havde samme toldsats. Der var ofte tale om krydderier, således at muskatnød, kanel og peber blev registreret sammen. Alternativt kunne varerne også fortoldes efter ejer, hvis denne f.eks. havde delvis eller fuldstændig toldfrihed. Varer transporteret gennem Øresund af Asiatisk Kompagni er derfor registreret som Asiatisk Kompagnis gods.

Oveni disse tekniske problemer kommer også de kulturelle, hvor navnene på varer skifter over tid, og de efterhånden velkendte variationer i stavemåden.

Uddrag af varelisten fra Kafe til Kaffer. Det ses, at der var ganske mange stove- og kombinationsmåder for kaffe.

Tallet i parentes er antallet af forekomster.

Kafe (1), Kafee (3), Kaffe (22), Kaffe bonner (1), Kaffe bønner (6), Kaffe bønner samt indenlandsk vahrer (1), Kaffe og kork (1), Kaffe og sukker (2), Kaffe, sukker, tobak (1), Kaffe, toback, sukker, eleph. tænder og hude (1), Kaffebonner (4), Kaffebonner og videre (1), Kaffebonner (44), Kaffebonner etc. (2), Kaffebonner, sukker (1), Kaffe (636), Kaffe bonner (3), Kaffe bønner (3), Kaffe bønner og videre (1), Kaffe etc (1), Kaffe etc. (1), Kaffe og fleere Færøiske vare (1), Kaffe og meere (2), Kaffe og videre (3), Kaffe, sukker, indigo og meere (1), Kaffe, sukker, specerie, peber og rottinger (1), Kaffe, sukker, tobak og videre (1), Kaffe bønner (1), Kaffe bønne (1), Kaffe bønner (4), Kaffen (1), Kaffer (1)

At søge efter en så velkendt vare som kaffe i databasen viser problemets omfang.

Der er over 60 forskellige poster fordelt på begyndelsesbogstavet C og K, der relaterer sig til kaffe, og dette tager ikke hensyn til de registreringer, hvor det er peber som er den først nævnte vare, og som kaffen er registreret sammen med, hvorfor den således er registreret under P. Faktisk er kaffe registreret sammen med så mange andre varer i forskellige stavningsvariationer, at det er mere end umådeligt svært at danne sig et overblik.

At søge efter en enkelt vare i databasen er derfor behæftet med en del problemer, især hvis man har for øje at arbejde kvantitativt med oplysningerne. I virkeligheden er søgemulighederne for spredte, og der skal søges ad for mange forskellige veje, for at man kan føle sig sikker i sin sag. Søgeresultaterne er også besværlige at arbejde med på nuværende tidspunkt, da der kommer alt for mange uddifferentierede poster frem, som det ikke umiddelbart er muligt at sortere i. Her var det måske en mulighed at tilknytte posterne til Standard International Trade Classification (SITC), hvilket ville give mulighed for en entydig identificering af de forskellige varer og varegrupper.

Et af formålene med projektet er at gøre Øresundstolden internationalt tilgængelig ved at gøre materialet søgbart på flere sprog i første omgang nederlandsk, engelsk, dansk og frisiske, og til dette formål er der udarbejdet en vareliste.

Denne vareliste er imidlertid langt fra komplet og på flere sprog gennemhullet. De mange stavfejl i den engelske del gør heller ikke noget for at øge tiltroen til dens pålidelighed.

Fremtiden

Omfanget af opgaven som gruppen bag digitaliseringen af Øresundstoldregnskaberne har påtaget sig bør nu stå klart og udfordringerne er utvivlsomt mange. Når man kommer længere tilbage i tiden vil udfordringerne for databasen utvivlsomt øges da Øresundstoldregnskaberne i 1700-tallet er meget mere standardiserede end i de tidligere århundreder. Det vil være spændende at se, hvordan de udfordringer vil blive grebet an. Teamet har valgt at konstruere databasen så kildeært som muligt, og det må bifaldes, da andet utvivlsomt ville give anledning til uoprettelige og ugenemskelige fejl, men det betyder også, at den fremlagte database og dens søgemekanismer fremtræder som rå, endog meget rå, og en standardisering af registreringerne er efterhånden bydende nødvendig. Teamet bag projektet er imidlertid godt klar over problemet, og tilsyneladende arbejder de på sagen, men der er stadig langt igen.⁷

Standardiseringen af stednavne er påbegyndt, således at de forskellige stavformer for nogle steder er lagt sammen og kan findes under en enkelt søgning. Der er dog en fare ved standardisering, nemlig at flere forskellige ikke identiske steder uforvarende slås sammen til ét. Det samme gælder for så vidt også personer og varer, og i de kommende år vil der næsten uundgåeligt blive begået fejl. Det er der imidlertid ikke noget forkert i, bare man er åben for muligheden og skaber en klar indberetningsprocedure for optagelsen af rettelser. Det bliver en længere proces, der vil kræve en del vedligeholdelse af databasen fremover.

Indtil videre er de indre strukturer i Øresundstoldregnskaberne et næsten

uskrivet blad i sammenhæng med databasen. Hvor meget der opkrævedes af hvem, hvornår og hvorfor er i sidste ende centralt til forståelsen af de oplysninger, man kan fremdrage fra regnskaberne. En anden central struktur i regnskaberne, som der ikke er gjort forskel på i registreringerne er hvilken tolder, der har stået for de oprindelige registreringer. Selv om de forskellige toldere var underlagt de samme regler, er der alligevel forskel i de notationsformer, de hver især anvendte.

Ud fra kritikken der er blevet rejst i det foregående, kan man måske blive negativ stemt over for det arbejde, der foregår for tiden i Nederlandene. Det er imidlertid slet ikke hensigten, for her, langt om længe, foreligger konturerne af et redskab, der kan fravriste oplysninger fra Øresundstoldregnskaberne i et hidtil uset omfang, og derudover er det fascinerende bare at kunne dykke ned i Danmarks og Verdens toldhistoriske mesterværk fra sit eget hjem 24/7.

¹ Øresundstoldregnskabernes kvalitet er nu internationalt anerkendt og er optaget på UNESCOs liste over verdenskulturarv

² Hjemmesiden, www.soundtoll.nl

³ Nina Ellinger Bang: Tabeller over skibsfart og varetransport gennem Øresund 1497-1660, København 1906-1933 og Knud Korst: Tabeller over skibsfart og varetransport gennem Øresund 1661-1783 og gennem Storebælt 1701-1748, København 1930-1953

⁴ ID nummer 517481

⁵ ID nummer 416437

⁶ ID nummer 397355 m.fl.

⁷ George M. Welling: *Standardization problems in the data of the Sound Toll Registers*, Rijksuniversiteit Groningen <http://www.soundtoll.nl/www/files/Welling.pdf>

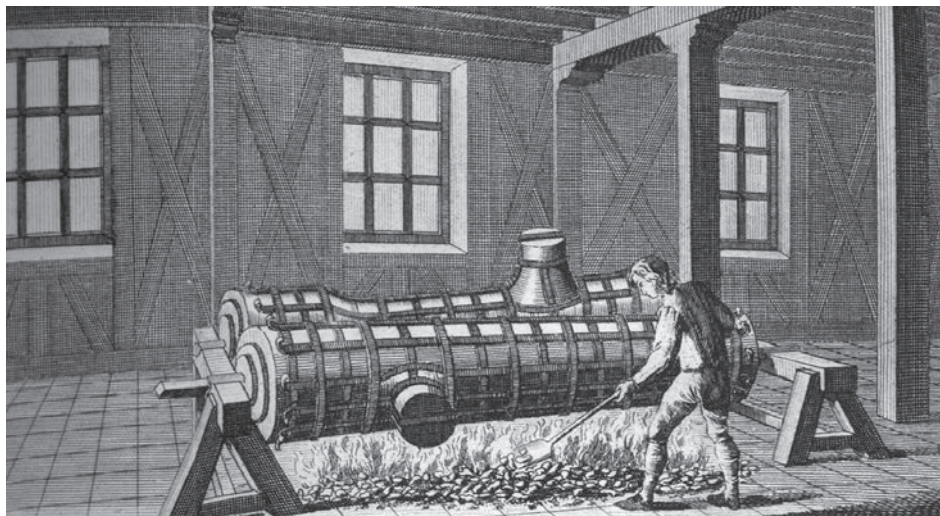
Kanoner, Kronborg og Øresundstoldbøger

af Ole Degn

I et århundrede har søfartshistorikere, handelshistorikere, økonomiske historikere og kulturhistorikere udnyttet oplysningerne i Øresundstoldbøgernes indtægtsregnskaber, mens udgiftsregnskaberne blot har været benyttet af få, væsentligst til identifikation af kunstnere, malere, billedhuggere og arkitekter bag især kongernes kunst og arkitektur i renæssancetiden.

Nu har Lone Hvass og Torben Bill-Jessen med deres bog om Christian 4. som kanonstøber og hans værksteder ved Kronborg, nemlig Gethuset, Hammermøllen og Kobbermøllen, i stort omfang udnyttet netop disse udgiftsregnskaber.

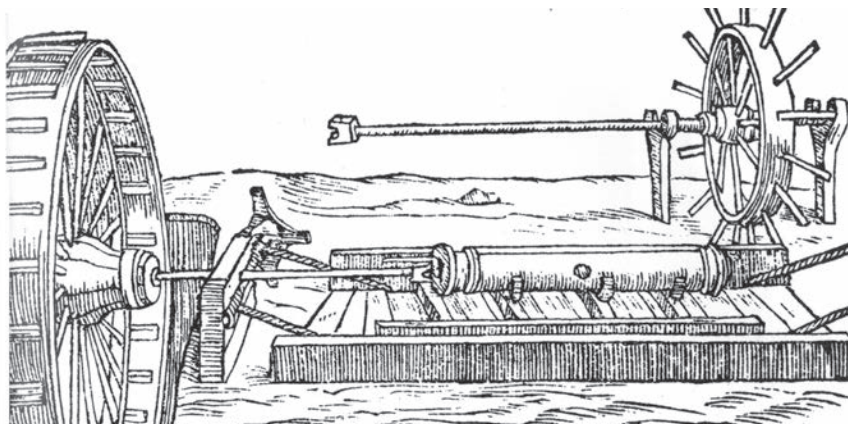
Vi får en detaljeret skildring af anlæggelsen af fabrikken, Gethuset, i Helsingør og den landskabelige baggrund for anlæggelsen af de nye våbenfabrikker under Kronborg i Hellebæk, Hammermøllen og Kobbermøllen, 3 km nord for Kronborg. Vi følger byggeriet af værkerne og arbejdet i dem, produktionen af kanoner og kirkeklokker og de enkelte endnu bevarede produkter, der møjsommeligt er blevet eftersporet på museer, ved mindesmærker, på kirkegårde og i kirketårne, i Norge, Danmark, Skåne, Halland og Bohuslen. Vi får en fin gennemgang af fabrikernes arbejde med de mange kanoner og kirkeklokker, af krigsfolket og

Støbeformen til kanonen tørres over sagte ild. Når kanonens ydre form er færdig, kan den indre kerne ilægges, formen lukkes, og selve støbningen begynde.

Kronborgs befæstning, skyts og kanoner. De to forfattere har udført et meget stort arbejde med opsøgning og udnyttelse af de mange, meget spredte kilder, skriftlige såvel som materielle.

Af særlig interesse her er udnyttelsen af Øresundstoldbøgernes udgiftsregnskaber. De er grundlag for en del af oplysningerne i kapitel 5, Hellebæks red, skibsbroer, ladninger og færgemænd. Ligeledes kapitel 6, Gethuset i Helsingør, bøssestøberne og det støbte skyts. Og kapitel 11, Kronborgs befæstning, skyts og skanser.

Bor til at udbore kanonens løb.

I et bilag til kapitel 5, s. 389-405, finder vi navne og hjemsted for skipperne, der ankom med stenkul, og færgemænd, der ilandførte stenkul 1598-1640, med en opgørelse over den samlede årlige mængde, der i perioden løb op i godt 50.000 tønder kul. Der er her tale om oplysninger, som også engelske historikere har vist interesse for. Skippernes hjemsteder var ikke blot engelske havne som Newcastle, Hull og London, men også baltiske som Danzig og Kolberg. Når der som billedtekst til et illustrativt kort (s. 107) over disse hjemsteder står: "Havnebyer,

hvorfra stenkullene blev lastet og sejlet til Hellebæk" er der naturligvis tale om et uheldigt kiks, det er blot skipperne, og ikke i alle tilfælde også deres kullaster, der er fra disse byer.

Et bilag til kapitel 6, s. 409-25, med opregning af de kendte kanoner støbt i Helsingør 1600-1640, har bl.a. Øresundstoldregnskaberne som kilde. Og et bilag til kapitel 11, s. 434-36, er en liste over Kronborgs skytsbeholdning i 1623, med i alt hen ved 100 kanoner, herunder også dem, der var med til at sikre, at ingen

skibe passerede gennem Sundet uden at betale told.

Bogen er illustreret med et stort antal smukke farvebilleder af kanoner og andre genstande, bygninger, kort, malerier og stik, blandt de sidste også stikket med belejringen af Kronborg i 1658, hvor man ser den sønderskudte toldbod.

Lone Hvass og Torben Bill-Jessen: *Christian 4. som kanonstøber. Kongens værksteder ved Kronborg – Gethuset, Hammermøllen og Kobbermøllen*, Frederiksborg Amts Historiske Samfund, 2011. 461 s., 389 kr.

En anden skattehistorie

af *Flemming Paludan*

Der er mange slags historie og mange historier. Der er dem, der skrives af videnskabsfolk med en masse dokumentation, og der er Karen Blixen, der anså sig som "storyteller". Hun var digter, men nogle gange på baggrund af egne oplevelser. Denne historie er om SKAT, og der er mange historier om SKAT. Både i avisen, i meddelelser og vejledninger og endda egentlige værker skrevet af historikere.

Min historie er ikke en veldokumenteret analyse, men på den anden side heller ikke en fiktion skrevet ud fra en forfatters fri fantasi. Det er en historie om ting, jeg har oplevet i mit virke, bl.a. i "væsenets" direktion - eller hvad man i tidens løb har kaldt øverste administrative organ - igennem 25 år. Og som jeg har oplevet dem, som jeg husker dem i dag og tilført mine private vurderinger, og emnerne, jeg tager op, er nogle jeg ikke har set omtalt så tit.

Flemming Paludan blev som nyuddannet jurist ansat i Statens Ligningsdirektorat 1971, hvor han blev kontorchef i Statsskattedirektoratet 1980, ligningschef 1981 (medlem af statsskattedirektoratets ledelsesråd - senere direktion), afdelingschef i Skatte- og Afgiftsstyrelsen 1989, regionschef ved Told- og Skatteregion København 2 1990, afdelingschef i Told- og Skattestyrelsen, Personaleafdelingen 1996, underdirektør og medlem af hele systemets snævre direktion i Told- og Skattestyrelsen, Retsafdelingen 2001, fra 2006 seniorjob som fagchef i Skat og fra 2010 i Skatteministeriet til pensionering i 2011.

Lidt forhistorie

Man siger, at de nordiske lande minder meget om hinanden i måden, vi har indrettet os på. Og det er sikkert rigtig nok på en række områder. Men på nogle områder er det ikke rigtigt. Sammenligner man f. eks. Sverige og Danmark, er de to lande meget forskellige administrativt set. Sverige er et geografisk stort land og Danmark et meget lille. Sverige har mange store virksomheder og naturrigdomme. Danmark har især mindre virksomheder og i tidligere tider med den økonomiske vægt på landbrug placeret rundt i hele landet. Det var dér, økonomien var før i tiden. I Danmark har man derfor gennem tiderne lagt megen myndighedsudøvelse ud i landet, hvorimod svenskerne mere har kunnet koncentrere sig om de store enheder og har derfor haft en relativ stærk centralmagt. Så i Danmark fik vi stærke kommuner og i Sverige nogle lidt svagere lokale enheder.

Dér hvor pengene var, var skattevæsenet også. Så her i Danmark lå skatteområdet decentralt og indtil for nylig i det, der senere blev kommunerne - og med et statsligt tilsyn.

Men hvorfor er der så mange decentrale råd og nævn, der har knyttet sig til skattevæsenet, og ikke bare store embedsmandsenheder?

I 1901 overtog partiet Venstre regeringsmagten. Det gjorde de efter en lang og bitter forfatningskamp med Højre, og mistilliden til regeringsapparatet (embedsmændene) hos venstrefolk var

Told- og Afgiftsstyrelsens ledelse på seminar i foråret 1989. Forrest sidder afdelingschef Flemming Paludan og direktør Hans Westerberg, bag dem står fra venstre kontorchef Jan Steen Jensen, vicedirektør Kaj Elkrog, kontorchef Jesper Pålsson og uddannelseschef Finn Kistrup.

stor. Det var jo identificeret med Højre og tidligere de Nationalliberale, og denne mistillid smittede af, så på det vigtige skatteområde bibeholdt man efter statsskatteovens vedtagelse i 1903 (og senere) en række læge enheder, der oprindeligt havde haft deres rod alene i rent praktiske forhold: Hvad var der råd til, og hvem kunne skrive, læse og regne. Så man bibeholdt det læge element, for derved minimerede man jo embedsapparatets indflydelse. I øvrigt overvæltede Statsskatteoven jo også skattebyrden fra land til by, hvilket var i bondepartiet Venstres interesse.

I 1960erne står vi altså med en skatteadministration, der i Danmark ligger i de økonomisk og politisk meget stærke kommuner og med en direkte lokalpoli-

tisk referenceramme knyttet til sig. Og så med et vist statsligt tilsyn.

Og på dette tidspunkt ruller den administrative revolution ind over landet: Vi går i gang med at anvende edb, hvad der jo ændrer al administration.

Den store omvæltning

På skatteområdet startede man med at anvende "edb" i midten af 1950erne på ejendomsvurderingsområdet, idet den daværende Hulkortcentral overførte ejendomsidentifikationerne til vurderingsskemaerne ved anvendelse af hulkort. Men den rigtige edb-anvendelse i større stil slog først igennem med kildeskattens indførelse i 1970.

Mange af os husker jo starten på kil-

deskatten med de uundgåelige fejl, der især skyldtes, at man nok var lige lovlig ambitiøse på systemets vegne. Man forsøgte sig i en periode med månedlige opdateringer af oplysninger, hvad hverken teknikken eller dataleverandørerne var modne til. Mange af os husker sikkert også "skandalen" omkring bygningen af Kildeskattehuset, hvor "Kildeskattejensen" (direktør Knud Jensen, senere Retspræsident i Landsskatteretten) næsten havde fast sendetid i TV-Avisen for at forklare om alle de forskellige forhold om byggeriet og især byggeriets forhistorie.

Men så blev der stille om kildeskatten, og den kørte bare, og som årene gik, blev skattesystemet udbygget med skatteydervenlige faciliteter, så man slap for selv at skulle udfylde selvangivelsen, og oven i købet til sidst selv kunne give sit besyv med via systemerne – ja, så blev ordningen ligefrem populær. Jeg har rejst mange steder i fjerne lande og fortalt om vores måde at gøre tingene på til udenlandske kollegaer, og overalt mødte vores administrative skattesystem beundring.

Dér, hvor man ikke klappede i hænderne, var hos alle indberetterne: arbejdsgivere, banker, kreditforeninger, fagforeninger med mange flere, for reelt var det jo nu dem, der havde besværet med folks selvangivelser – men det er jo kun få af indberetterne, der har valgt det. Så altså fryd og gammen.

Et kik bag kulisserne i 70'erne

Edb er egnet til centralisering og jo flere oplysninger, man har om skatteyderne i edb-systemerne, jo mindre betydning har lokalkendskabet. Rådigheden over disse systemer blev derfor af stor betydning for, hvem der bedst og billigst kunne udføre

arbejdet. Og det var desuden indlysende, at en decentral placering af en organisation med en fælles database er meget kostbar i forhold til en enhedsforvaltning. Der var jo indtil kommunalreformen af 2007 over 270 kommunale skattevæsen af vidt forskellig størrelse og med hver sin administration, ledelse og lægmænd. Vi var i 1988 15.000 medarbejdere i det samlede kommunale og statslige skattevæsen. En benchmark med Finland og Nederlandene pegede dengang og med den tids teknologi på, at vi maksimalt skulle være 10.000, men mere om det senere.

Allerede i 1970'erne startede diskussionerne om, hvordan arbejdsfordelingen imellem stat og kommuner skulle være på området. Den, der har rådighed over dataene, havde som sagt i en vis forstand mulighed for at sætte dagsordenen. Det indså begge parter, og udgangspunktet var jo, at kildeskatten var en statslig ordning forestået af Kildeskattedirektoratet (der i 1975 blev fusioneret med Statens Ligningsdirektorat til Statsskattedirektoratet), og de kommunale skattemyndigheder måtte altså lade sig servicere af staten og oven i købet i et vist omfang mod betaling. Denne ikke ubetydelige interessekonflikt mellem stat og kommuner, både vedrørende indflydelse på arbejdstilrettelæggelsen, økonomien og ikke mindst den politiske profilering, blev meget hurtigt synlig. Men næppe uden for en snæver kreds af særligt interesserede, idet drøftelserne, som det så ofte sker, blev iklædt en tilforladelig dragt af saglighed. Der blev nedsat samarbejdsfora både på edb- og økonomiområdet og, naturligvis, på de skattefaglige områder, som det også tidligere var set.

Finansministeriet var meget inde over alt dette, som jo i høj grad havde med den

generelle administrative og økonomiske styring af landet at gøre. Finansministeriet nedsatte derfor i 1975 det såkaldte Philip-udvalg, der ifølge kommissoriet "skulle indlede en rationaliseringsplanlægning af den samlede statslige og kommunale skatteforvaltning". I 1977 afgav udvalget sin betænkning over "Rationalisering og planlægning i Skatteadministrationen", der på mange måder blev alle senere skatteadministrative betænkningers moder. Men under indtryk af, at den nye Skattestyrelseslov, der skulle træde i kraft 1. januar 1979, ikke indebar en grundlæggende ændring af den delte struktur, lagde man ud fra en "realistisk betragtning" den hidtidige ordning til grund. I stedet foreslog man en række tiltag, især om gensidig information mellem parterne, som kunne lappe på det forhold, at ingen i staten på dette tidspunkt faktisk vidste, hvad der foregik i kommunerne hverken økonomistyringsmæssigt eller personalemæssigt og dårligt nok ligningsmæssigt. Kommunerne modsatte sig endnu sidst i 1980'erne, at staten måtte samle deres ligningsplaner og opfølgningen på disse og foretage en samlet vurdering af indsatsen – og de havde i nogen grad politisk opbakning til dette. Man hyldede det kommunale selvstyre, også selvom det var en dyr fornøjelse. Selve edb-diskussionen overlod Finansministeriet til Edb-samordningsudvalget, der således gik ind i disse spørgsmål også på skatteområdet, der jo også havde den vinkel, at "I/S Datacentralen" og "Kommunedata" begge var aktører på skatteområdet. Altså en statslig og en kommunal edb-central.

Et af hovedemnerne vedr. edb-samordningen på skatteområdet dengang var placeringen af mandtalsfilen, det vil sige den totale oversigt over landets skat-

teydere. Det lyder meget kedsommeligt, men dér hvor denne fil lå, altså septembermandtallet over skatteydere, var man i stand til at samle skatteoplysningerne. Filen lå jo hos staten (Datacentralen), men hvis den blev flyttet til Kommunedata, så kunne man måske "starte for sig selv" og dermed få bedre rådighed over arbejdstilrettelæggelsen, og der ville komme mere liv i Kommunedatas forretning.

Så vidt jeg husker, traf Finansministeriet i 1980 beslutning om, at mandtalsfilen blev hos staten, men at Kommunedata fik en kopi, altså et kompromis, der åbnede mulighed for, at Kommunedata efter aftale kunne gå ind på visse områder og etablere særlige ordninger for kommunerne eller nogle af disse.

Der blev ikke rokket ved skatternes kontering på de statslige konti og den videre fordeling til kommunerne af deres andel gennem Statsskattedirektoratets kommunefordelingssystemer. Og der blev indgået en samarbejdsaftale på edb-området mellem stat og kommuner (KL).

Som sagerne lå i 1970'erne, var der nok en vis konstant dialog på skatteområdet, men den kommunale frygt for at miste området til staten var endnu ikke udtalt. Man støttede således også, at Statsskattedirektoratet i 1977 med baggrund i den gamle "Københavnervejledning" besluttede at udarbejde en ny årlig ligningsvejledning til kommunerne. Jeg og min læremester ekspeditionssekretær Poul Bach var meget inde over dette projekt i begyndelsen. Når det fra forskellig side ofte blev påpeget, at den kommunale ligning blev meget forskelligt udført fra kommune til kommune, også hvad angik forståelsen af den materielle jura, var svaret nu, at Statsskattedirektoratets meget positive tiltag med udgivelsen

af en årlig Ligningsvejledning hen ad vejen ville betyde en større ensartethed i ligningen og også en større ligningseffektivitet. Stadig fryd og gammen trods Philip-udvalgets diskrete charme. KL har vel aldrig været en frimærkeklub og i alt fald ikke dengang.

Gang i 80'erne

Som jeg husker det, havde vi dengang en meget tæt dialog med vore kommunale kolleger, der tilførte os megen viden om det praktiske skatte- og ligningsliv, noget vi som tilsynsmyndighed ofte manglede, selv om vores amtsskatteinspektorer var mere inde i disse forhold end os "centralister". Jeg ser her bort fra Stats-skattedirektoratets Kontrolafdeling, hvis praktiske viden og evne til at håndtere de sværeste sager var unik – 10 år endnu. Havde den overlevet ind i en ny tid, tror jeg, at selskabstømmersagerne ikke havde fået det omfang, de fik.

Det var ikke kun os embedsmænd, der mødtes, vi udbyggede også vore relationer til vore "private kolleger". Vi havde således tæt kontakt med rådgiverne og brancheforeningerne. Og i alle fora var der kommunale deltagere, som regel skatteinspektører/direktører eller kommunale specialister afhængigt af, hvad udvalget skulle arbejde med. Gennemgående var det et meget konstruktivt samarbejde, og der var en god og munter stemning. Lige indtil der altså kom lidt "overordnet", den unævnelige skattestruktur, ind i billedet.

Så kom der nogle mere "virksomhedspolitiske" personer ind på banen, og smilene stivnede. Anledningerne og emnerne, der kunne få humøret til at ændre sig, var mange. Jeg vil lige nævne en enkelt sag

Anders Foghs besøg i Skatte- og Afgiftsstyrelsen, hvor Flemming Paludan var afdelingschef og Kaj Elkrog vicedirektør i juni 1989.

fra dengang, der dog kun indirekte var af strukturel karakter.

Et af de ældste og mest velfungerende edb-systemer, vi havde opfundet og faciliterede kommunerne med, var det såkaldte SLS-P system, Statens Lignings-System for Personer. Jeg forstår godt, hvis læseren nu får tankeflugt, men det er faktisk et meget gammelt, enkelt og smart system, men med en anden tids edb-mæssige forudsætninger. Jeg fik så tidligt som i 1990'erne, da jeg var chef for sådan noget, besked på at lukke det, men det findes stadig og i bedste velgående. Reelt var dette edb-system for langt den største dels vedkommende selve person-

ligningen i Danmark - og de kommunale skattefolk elskede det. I dette edb-system kan myndigheden krydse af, hvis man for eksempel vil have alle skatteydere med ændret rentefradrag over en vis størrelse frem på skærmen, eller huskøbere, eller folk med store ændringer i indtjeningen eller omkring 100 andre og også mere snedige sammenhænge frem. Så man kan gå i gang med at ligne de selvangivelser, der ser mystiske ud. Primitivt, men funktionelt.

Nu udtænkte vi (Statsskattedirektoratet) så skitsen til et SLS-E system - der kunne håndtere de erhvervsdrivende, heraf E'et. Tanken var følgende: Hvis en bager køber så og så meget mel, får han måske så og så mange solgte brød ud af det. Hvis en anden bager køber lige så meget mel, men får mange flere solgte brød ud af det, er det så fordi den første har holdt nogle brød uden for bogføringen? Hvis man har tallene for alle bagere i Danmark, så begynder man at kunne se, hvad der er op og ned i relationen mellem indkøb og salg. Hvis man har en hel masse andre oplysninger, alle produktionsindkøb, alle salgsoplysninger, lønninger, husleje, maskinindkøb osv. - og for hele branchen - kan man finde frem til nogle nøgletal og gennem dem finde frem til de afvigende virksomheder. Og dem kan skattefar så kikke på og så gå uden om dem, der ser normale ud for branchen og for den egn, virksomheden ligger i.

Tanken ser ganske fornuftig ud og er da også brugt i mange relationer gennem tiderne også uden et egentligt edb-system. Men tanken om opbygningen af et sådant system med alle relevante data om de fleste virksomheder var skræmmende for alle. Ét er at forsyne SLS-P (personsystemet) med relevante oplysninger, men

det er intet i omfang sammenlignet med alle de erhvervsdrivendes oplysninger. Og snart gik drøftelserne om, hvem der skulle stå for dataindsamlingen: staten, kommunerne eller virksomhederne? Og hvis kæmpeøvelsen lykkedes i et eller andet omfang, hvad nytte ville man så få ud af et sådant system.

De fleste kommuner var direkte imod tanken om et centralt system. Et sådant kunne jo bruges, hvis nogen fandt på at flytte erhvervslicensen fra kommunerne til staten, og man tvivlede også meget på nytten af et sådant system. Hvad kunne det, som en erfaren skatterevisor ikke kunne? - men hvor mange var der så af dem?

Brancheforeningerne løb skrigende bort, for de frygtede, at det var deres virksomheder, der skulle bruges som dataleverandører, og de havde nok at tage sig til med indberetninger til skattevæsenet i forvejen - og ville disse blive færre efter etableringen af et sådant system?

Og i Statsskattedirektoratet kom der et veritabelt stammeopgør. De egentlige kontrolfolk havde andre krav til systemet end edb-planlæggerne, der havde overtaget opgaven med at etablere systemet.

Drøftelserne stod på i årevis, uden at man kom meget videre, men megen energi blev brugt fra alle sider. Der blev gennemført forsøgsordninger sammen med nogle kommuner, og der blev holdt seminarer, og det politiske system blev impliceret.

Efter mange år og anstrengelser endte det efter politisk indgriben (en skatteminister, der senere blev statsminister og endnu senere generalsekretær i NATO) med, at man indførte et lille skema, som visse lidt større virksomheder skulle udfylde, og hvis nyttefunktion var, at

man kunne sende det til EF/EU, så virksomhederne undgik at skulle udfylde en masse andre skemaer.

Dette blot som et eksempel blandt mange på den faglige og strukturelle proces, der foregik ved siden af det egentlige arbejde.

Foigels bidrag til gang i 80'erne

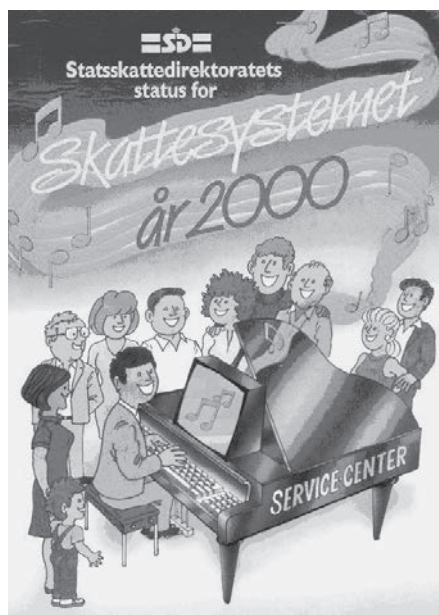
Det faldt i skatteminister Isi Foigels lod at gennemføre en af de mest radikale skattereformer, der er gennemført siden Statsskatteloven af 1903. Ved denne reform blev der indført en proportional beskatning af kapitalindkomst, mens man i ændret form bibeholdt den progressive beskatning af personlig indkomst. På jævnt dansk fik man derved beskåret skatteværdien (op til 73 %) af renteudgiften, som parcelhusejerne mæskede sig med, hvilket var et af de store økonomiske problemer dengang.

Isi Foigel var skatteminister fra september 1982 til september 1987 – altså i den periode min beretning er nået til. I perioden fra omkring hans skattereform mødtes han hver mandag morgen med Statsskattedirektør Hans Westerberg, i en periode også med journalisten Bent Stuckert, der dengang var informationschef i KL, og så undertegnede, som chef for vores informationsafdeling. Der var en lys og munter stemning ved disse møder, og jeg husker, at Isi Foigel sagde til mig, da han havde fået reformen i hus:

”Jeg har sejret ad h... til. Jeg gik til valg på at få gennemført en proportional skat, jeg fik hele 4 igennem!”

I øvrigt var et par af de lidt mere varige spor han satte sig nok, at han fik gennemført ordningen med bindende forhåndsbesked (nu bindende svar), hvor

skatteyderne inden ligningen kunne få svar fra Ligningsrådet (nu Skatterådet og regionerne) på skattespørgsmål, som herefter ikke kunne tilsidesættes ved ligningen. Og så virksomhedsordningen, som på visse områder gav de mindre erhvervsdrivende samme skattemæssige muligheder som egentlige erhvervsdrivende, blandt andet ”fuld rentefradragsret”, noget hans skattereform fratog de almindelige lønmodtagere.

Skattedirektoratets ”modtræk” til kommunernes udspil ”Kommunaliser ligningen”. På billedet aner man den ønskede harmoni med den statslige Skattefar venligt spillende på klaveret, mens kommunernes borgere gladelig synger med.

Foigels skattereform trådte i kraft 1. januar 1987. På det tidspunkt var strukturdøftelserne blevet varme. Kommunefolk udgav forinden et hæfte, der alene var helliget skatteområdet, med et opråb på forsiden: ”Kommunaliser Ligningen”.

Et tiltag, der senere blev fulgt op med et seminar, hvor vi og andre interessenter, herunder også politikere, deltog. Man havde i KL til dette seminar udarbejdet en række scenarier for, hvordan man skulle indrette den fremtidige skatteadministration. Tyngden skulle ligge i kommunerne, hvad der jo ikke var overraskende. Vi havde på meget kort tid udarbejdet et "modscenarie" hvad vi jo normalt ikke beflittede os med, for det var jo politik, men vi påpegede for fuldstændighedens skyld en efter vores mening meget ligetil løsning. Den gik ud på at oprette nogle kommunale servicebutikker, som blev støttet af en række statslige baggrundscentre, som rådgav kommunerne og tog sig af det tunge arbejde. Løsningen blev pakket pænt ind, som det ses nedenfor. Jeg ville nok ikke have anbefalet, at vi var kommet med en replik med det videre forløb taget i betragtning, og den blev da heller ikke præsenteret på nogen måde, men blot holdt i beredskab. Den er med her, fordi "modellen" ligner den nuværende struktur en smule.

Som sagt trådte skattereformen i kraft 1. januar 1987. Reformen nødvendiggjorde en omfattende opbrydning af vores edb-systemer. Der var naturligvis meget, der kunne genanvendes, men når man har med så komplekse systemer at gøre, som endda havde kørt i så mange år med nye ændringer hvert eneste år, er det ikke til at forudsige, hvad der sker. Når man ændrer ét sted, så slår ændringen måske igennem på højst uventet vis et helt andet, uforudsigeligt sted. Især ikke ved så omfattende ændringer, som der nu var tale om. Vi havde dengang nogle særdeles kompetente medarbejdere hos os selv og en enestående samarbejdspartner i Datacentralen, hvis medarbejdere var vokset

op med Kildeskatten ligesom nogle af vores egne folk. Og vi gennemførte som altid deltest for hver ændring og sluttede med totaltest. Så øvelsen gik rimelig godt.

I slutningen af april 1988 skrev KLs daværende formand Thorkild Simonsen i Danske Kommuner en kronik om en kommunalisering af skatten, hvor han bl.a. foreslog de statslige amtsskatteinspektorer overflyttet til kommunerne.

Vores prøve skulle stå i forsommeren 1988 – det var det daværende tidspunkt for årsopgørelsernes udsendelse til skatteyderne.

Flere af vores amtsskatteinspektorer fortalte, at de allerede i vinteren 1987-1988 havde talt med "venligtssindede" kommunale kolleger, der fortalte, at man havde lagt en strategi for, hvorledes man pressemæssigt ville håndtere udsendelsen af årsopgørelserne i forsommeren 1988.

Så kom årsopgørelserne og en voldsom presseeksponering. Der var faste indslag i TV og i aviserne stort set hver dag i et par måneder, hvor kommunale skattefolk kunne forklare om alle de fejl, der var i årsopgørelserne. Der var tv-indslag om lange køer foran skattekontorerne, godt nok kunne vi i et indslag se, at der var tale om ventende borgere i et socialkontor. Der var reportager om breve med årsopgørelser, der var blevet forkert omdelt, og nogle tilfælde med forkerte adresser.

Under indtryk af nødvendigheden af at få en konstruktiv dialog blev min daværende chef statsskattedirektør Hans Westerberg inviteret til Nordborg til en drøftelse med ligningskommissionsformanden dér. Jeg tog også med, som reserve, for vores planlægningschef M.R.S. Somani var taget på ferie. Da vi ankom til Nordborg, fandt vi os omringet af pressefolk fra landsdækkende og lokale

Flemming Paludan og hans chefstatsskattedirektør Hans Westerberg ved samme spiseepisode i Nordborg, det er dog ikke omtalte humoristiske billede. Jyske Tidende 16.08.1988.

TV-stationer og fra alle landsaviserne. Faktisk var de allerede i lufthavnen. Vi marcherede rundt i blitzlys og fik mikrofoner og diktafoner stukket op i ansigtet, som var vi filmstjerner eller ledende politikere. Det var lidt anderledes end vi havde regnet med, for vi troede, at vi var blevet inviteret til et lukket møde. Det var selve mødet med blandt andre de folkevalgte politikere også, men vi fik indtryk af, at der var udarbejdet en drejebog med et forløb og en rollefordeling. Budskabet til os var, at staten ikke magtede skatteopgaven. Der var, viste det sig, efterfølgende arrangeret møde med pressen, og her blev det samme budskab gentaget.

Vi fik derpå en besked fra frokost. Også her var pressen til stede, og vi blev fotograferet fra alle vinkler. Thor Petersen, der dengang var indenrigsminister, sendte mig et foto fra Jyske Tidende taget fra gulvniveau og op imod mit ansigt, netop som jeg med åben mund havde

lagt gafflen an til at transportere en bid skinkemad ind i munden. Thor var min ungdomsven og studenterkammerat og lod billedet følge af et brev, hvoraf det fremgik, at han havde moret sig kongeligt over denne ikke for mig særlig flatterende situation.

En senere undersøgelse af, hvordan årsopgørelsesprocessen var forløbet, viste, at antallet af ændrede årsopgørelser var som sædvanligt dengang ca. 8,8 %, at der var mellem 1 og 2 promille systemfejl og en del indberetningsfejl som følge af de ændringer, reformen medførte. Så fejlene viste sig kun at være marginalt flere end før de nye elektroniske årsopgørelser.

I samme periode, dvs. 1987-1988, kørte også et "klageafkørningsudvalg" nedsat af skatteministeren og med departementschef Jens Rosman som formand og med både statslige og kommunale medlemmer, der skulle se på, hvordan man kunne få sager hurtigere igennem systemet, og tilsvarende et regelforenklingsudvalg ligeledes nedsat af ministeren. Så der var rigtig gang i den, men det største brag ventede endnu på at komme.

Det kom i begyndelsen af december 1988. Da offentliggjorde finansminister Palle Simonsen regeringens afbureaukratiseringsprogram. Det angik store dele af den offentlige sektor, men flagskibet var Skatteministeriet. Tanken var, at man skulle sammenlægge det statslige skattevæsen (Statsskattedirektoratet og Amtsskatteinspektorerne) med toldvæsenet (Direktoratet for Toldvæsenet og Distriktstoldkamrene) og de kommunale skatteforvaltninger.

Sammenligninger med andre lande havde vist, at vi i Danmark anvendte alt for mange ressourcer på området, som nævnt ovenfor, 15.000 årsværk mod

Skatteminister Anders Fogh Rasmussen til møde i Skatte- og Afgiftsstyrelsen i juni 1989. På billedet ses direktør Hans Westerberg t.v. for ministeren, og vicedirektør Kaj Elkrog t.h., yderst t.v. kontorchef Jesper Pålsson og bag ham ministersekretær Peter Loft, nu og igennem mange år ministeriets departementschef. Ministeren ville indgyde os kampmod!

10.000 ifølge en benchmark. Forinden processen gik i gang, blev ministeriets 2 departementer (Skattedepartementet og Tolddepartementet) i februar 1989 slået sammen.

Den 1. marts 1989 etableredes en sammenlægningsorganisation – Skatte- og Afgiftsstyrelsen – som skulle stå for fusionen. Desværre blev kompetencefordelingen mellem de implicerede topchefer ikke rigtig lagt fast forinden, hvad der medførte endeløse diskussioner uden skygge af resultat. Topchefernes fremtidige indplacering blev det afgørende. Og først med udnævnelsen af en ny direktør udefra, Carsten Jarlov, sidst på året kom der gang i sammenlægningerne. Desværre for Palle Simonsens plan var de store

tanker og besparelserne allerede skredet politisk i maj, ved hvad der senere blev kaldt Kommuneaftalen af 23. maj 1989.

Som nævnt var planen finansminister Palle Simonsens, og han var jo konservativ. Og skatteminister Anders Fogh Rasmussen var jo venstremand. Og han kæmpede, som alle ved, dengang for det nære samfund. Han fik regeringens tilslutning til at finde en ordening, så man kunne opnå de samme besparelser uden inddragelse af de kommunale forvaltninger. En sådan ordening udmøntedes ved kommuneaftalen af 23. maj 1989. De kommunale besparelser blev dog aldrig høstet – viste det sig senere.

Så resultatet af den store plan blev alene en sammenlægning af told og skat

– en sammenlægning man i øvrigt gennemførte meget hurtigere, end de fleste havde regnet med. Det er min opfattelse, at relationerne mellem Finansministeren og Skatteministerens blev påvirket af dette forløb, hvad der kan have fået betydning for den senere sag om kreativ bogføring. En sag, der i sin dybeste substans drejede sig om, at man i forbindelse med gennemførelsen af skattereformen fik penge til de omfattende ændringer af edb-systemerne, men glemte, at sådanne ændringer vil forøge de fremtidige driftsomkostninger i en uoverskuelig fremtid. Det lærte man så. Herudover lærte man en del om både den administrative og politiske håndtering af fusioner.

Epilog

Der skulle gå endnu 15–16 år og bruges umådelig mange penge ekstra, før Palle Simonsens plan blev gennemført. Det skete under en Venstre-minister og en

Venstre-statsminister. I dag er det samlede skattevæsen på omkring 8.000 årsværk mod de 15.000 for godt 20 år siden.

Jeg talte på et tidspunkt med en afdelingschef og en kontorchef i KL om, hvorfor man i kommunerne var så begejstrede for skatteforvaltningerne. Jeg kunne ikke rigtigt forstå, at en borgmester kunne have særlig megen glæde af også at have en skatteforvaltning udover at der kunne være knyttet nogle ben til denne. Området kunne næppe medvirke til at profilere kommunen og borgmesteren.

Jeg fik fra begge det svar, at man heller ikke reelt interesserede sig for skatteforvaltningen. Man havde været bange for en dominoeffekt, dvs., at forsvandt skatteforvaltningen, forsvandt også skatteudskrivningsretten og dermed imperiets juvel.

I dag er problemet synligt i drøftelserne mellem Finansministeriet og kommunerne hvert forår.

Toldetatens personalia

Publikationer og arkivmateriale vedrørende personalet i toldvæsenet

af Ole Degn

Som engageret toldhistoriker kan man få stillet det spørgsmål: Hvordan finder jeg materiale tilbage i tiden vedrørende en person ansat i toldvæsenet? Det er et spørgsmål, der er taknemmeligt at besvare. I usædvanligt omfang foreligger kildemateriale til belysning af toldvæsenets personale.

Dette har formentlig for en del baggrund i det forhold, at toldvæsenet stod for opkrævning af vigtige kongelige indtægter. Det drejede sig om kongens penge, og kongen måtte sikre sig mod svig og uregelmæssigheder. Toldvæsenet var derfor langt tilbage i tiden ganske stramt organiseret. At det var nødvendigt, sås der da også gennem tiden adskillige eksempler på. Det gik indimellem galt, og så kunne straffen være hård. Det kunne gælde liv og gods eller landsforvisning.

Toldvæsenets organisation

For bedre at kunne forstå sammenhænge i det store arkivmateriale, der kan oplyse om toldetatens personale, og baggrunden for de arkivgrupper, der er relevante, skal vi her først se på toldvæsenets organisation gennem tiderne. Man ser i organisationen baggrunden for de forskellige arkivgrupper, der er af interesse her. Fra midten af 1600-tallet var toldvæsenet organiseret i to niveauer, med

en central toldstyrelse i København og en længere række lokale institutioner spredt ud over landet. Dog havde de kongelige lensmænd og senere stiftamtmandene et tilsyn med de lokale toldembedsmænd, og dette overførtes i 1800-tallet til nogle toldinspektorater og derfra igen i 1965 til Direktoratet for Toldvæsenet.

Den centrale toldstyrelse var gennem tiden organiseret på forskellig måde. Fra 1651 til 1672 havde man en general-toldforvalter, der frem til 1660 havde tre underordnede provinstoldforvaltere. I 1660 lagdes den overordnede bestyrelse af told- og konsumtionsvæsenet under Rentekammerets skatkammer, 1679 under Rentekammerets renteskriverkontorer for de enkelte landsdele. Med baggrund i en vækst i told- og konsumtionssagerne oprettedes i 1760 Generaltoldkammeret, og det blev i 1816 ved en reorganisering til Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet frem til 1848, hvorefter det efter en overgangsperiode ændredes til Generaltolddirektoratet. Dette betegnedes fra 1919 frem til 1989 Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, hvorfra i 1965 udskiltes Direktoratet for Toldvæsenet. Departementet sammenlagdes i 1989 med Skattedepartementet til Skatteministeriets Departement, og 1990 sammenlagdes toldvæsenet med det statslige skattevæsen til Told- og Skattestyrelsen.

I 2005 blev told- og skattevæsenet ved en strukturreform lagt sammen med det kommunale skattevæsen i en landsdækkende enhedsforvaltning, SKAT. I de fleste af de nævnte administrative institutioners arkiver finder man materiale vedrørende toldvæsenets personale

gifterne alene af toldvæsenets embedsmænd.

For sig stod Københavns Toldkammer, alene i kraft af den størrelse, det måtte få med hovedstadens befolkningstal og erhvervsliv og den dominerende stilling i Danmarks økonomi.

103	104
In Riiber Stift. Herr Levin Andreas Wernecke, Med. Doct. in der Stadt Riibe. In Aarhus Stift. Herr F. O. Briand de Creveceur, Med. Doct. in der Stadt Aarhus. In Aalborg Stift. Herr Bertel Wichmann, Med. Doct. in der Stadt Aalborg. Zoll- und Consumtions- Bediente in Dännemarf. In Copenhagen. Herr Cornelius Schumacher, Justiz-Rath, Zoll- und Consumtions-Inspector. Herr Lorenz Jessen, Kammer-Rath, Zoll- und Consumtions-Inspector. Herr Ancher Storm, Kammer-Rath und Zoll-Schreiber. Herr Jacob Rahbech, Kammer-Rath und Zoll-Schreiber.	Rasmus Nielsen, Controlleur dafselbst. Jens Jacobsen, Controlleur dafselbst. Friderich Christian Olland, Controlleur dafselbst. Jacob Buch, Controlleur dafselbst. Mads Oluffsen Saxild, Controlleur dafselbst. Peter Möller, Controlleur dafselbst. Peter Georg Charifius, Strand-Inspector auf Amack- und Zoll-Bedienten in Dragee. Johann Eiler Rönnow, Strand-Visiteur zwischen Copenhagen und Helsingör. Bey Oresunds-Zoll-Kammer. Ihro Excellenz, Herr Wilhelm August von der Osten, Ritter vom Dannebroge, Geheimer Conferenz-Rath und Directeur des Oresundischen Zolls. Herr Nicolas Christian Nissen, Justiz-Rath und Zoll-Kammerer. Herr Christian Albrecht Blume, Kanzley-Rath und Zoll-Kammerer. Herr Johann Gottlieb Putzcher, Etats-Rath und Zoll-Kammerer.

Udsnit af side af Hof- og Statskalender 1763, med told- og konsumtionsbetjente i Danmark, her København og Oresunds Toldkammer.

til langt op i 1900-tallet. På tilsvarende måde hørte under den centrale toldstyrelse administrative institutioner for Krydstoldvæsenet og Grænsetoldvæsenet, og de havde også, som det vil fremgå, lokale institutioner.

De lokale institutioner, toldstederne, havde frem til slutningen af 1700-tallet for toldafgifterne som personale kongelige toldere, for forbrugsafgifterne, der som konsumtion, populært kaldet accise, var blevet indført i 1657, dels de samme embedsmænd, dels en række steder personale ansat af forpagtere, som kunne være private personer eller købstædernes magistrater. Fra 1797 opkrævedes og administreredes told- og forbrugsaf-

Toldvæsenets opgaver med opsyn og kasseforretninger varetoget i provinsen af et noget vekslende antal provinstitoldsteder, mellem ca. 50 og 80. De fleste havde hjemsted i købstæder, enkelte på øer, som Fanø, Samsø og Læsø.

Til provinstitoldstederne kom som før nævnt en melleminstans. De kongelige lensmænd udøvede før 1660 et tilsyn med de lokale toldembedsmænd, og dette tilsyn overgik med Enevælden til stiftamt-mændene, hvorfra det efter en overgangsperiode overgik til fire overtoldinspektorer i 1839 og 1847. I overgangsperioden var tilsynet blevet varetaget gennem tre overkontrollørstillinger, fra 1819 en for Jylland, fra 1821 en for Østifterne og fra

1828 en for Slesvig og Holsten, derefter som nævnt ændret til overtoldinspektorer, 1839 et for Slesvig og 1847 et for Sjælland og Lolland-Falster, et for Fyn og et for Nørrejylland, idet det fynske dog i 1856, reelt endda fra 1852, blev ophævet og sammenlagt med det for Sjælland og Lolland-Falster i Overtoldinspektoratet for Østifterne.

Det slesvigske overtoldinspektorat bortfald efter krigen 1864, og efter Genforeningen i 1920 blev det sønderjyske fastland lagt under det nørrejyske toldinspektorat, der skiftede navn til Overtoldinspektoratet for Jylland, mens Als med Sønderborg tolddistrikt blev lagt under Overtoldinspektoratet for Østifterne, hvorfra området dog i 1958 overførtes til Overtoldinspektoratet for Jylland. Overtoldinspektoraternes arkiver findes i landsarkiverne. Med overtoldinspektoraternes rolle som øverste tilsyn med toldvæsenet i almindelighed og som medlem ved indsendelse af sager frem og tilbage mellem toldstederne og den centrale toldstyrelse er det en selvfølge, at deres arkiver rummer et stort materiale vedrørende toldpersonalet.

Overtoldinspektoraterne blev nedlagt i 1965 og erstattet af et nyt mellemorgan mellem central- og lokaladministrationen, Direktoratet for Toldvæsenet, hvis arkiver findes i Rigsarkivet.

Materiale vedrørende toldpersonalet i det i perioden 1824-1903 eksisterende krydstoldvæsen og de siden begyndelsen af 1920'erne eksisterende patruljefartøjer findes i Rigsarkivet.

Materiale vedrørende toldpersonalet i det i 1819 nyorganiserede grænsetoldvæsen, med en grænsetoldinspektør som chef og underordnede grænsetoldkontrollører, patruljebetjente, patruljeassister

Gaasing, Vilhelm Baldemar, født 22.41. — Lieutenant, Toldfuldmægtig i Kolding. — 22.69 Toldassistent i København. Haunstrup, Christian Linde, født 21.22. — Toldfuldmægtig i Varde. — 22.60 Toldassistent i Kolding. — 22.68 forf. til København. — 21.73 R. Havemann, Christian Johan, født 21.44. — Lieutenant, Assistent under Generaldeputationen for det indirekte Skattevæsen. — Toldassistent ved Landtoldgrænserne. — 22.73 Toldassistent ved Landtoldgrænserne. Hedegaard, Søren Peterien, født 22.08. — Souverer. — 21.46 Toldbetjent i Ringkøbing. — 21.51 Toldassistent i Ringkøbing. — 21.56 R. Hedemann, Otto Bernhard, født 21.11. — Kammerjunker, Cancellist i Statssekretariatet for Naadesager, Cand. juris. — 22.48 Toldassister i Hjørring. — 22.51 Toldopbevarerskontrollør i Hjørring med vedblivende Prædikat af Toldassister. — 21.52 Toldkontrollør i København. — 21.60 Røngelid cand. Toldassister i Fredericia. — 21.62 Røngelid cand. Toldforvalter i Fredericia. — 21.64 Toldforvalter i Fredericia. — 21.69 R. af 1862. — 21.71 Toldinspektør i Rarhuse.

Udsnit af side af Håndbog for Toldetaten 1874, fra den alfabetiske liste bagest, med små "biografier".

stenter og inkvisitionsassistenter, findes i Rigsarkivet. Dette grænsetoldvæsen forsvandt med toldgrænsens ophævelse i 1850. I 1865 blev oprettet et Grænsetoldpolitikorps, oprindeligt ledet af en kommandør, der havde det militære overopsyn, mens en inspektør ved grænsetoldbevogtningen stod for korpsets toldtjeneste. I 1871 ophævedes inspektørstillingen og hvervet overgik til kommandøren, der således fik hele ledelsen af korpset. Samtidig underlagdes korpset den central toldstyrelse, uafhængigt af Overtoldinspektoratet for Nørrejylland. I 1876 ændredes korpsets navn til Grænsegendarmeriet. Efter opløsningen i 1944 genoptog korpset i 1945 tjenesten ved grænsen. 1952-53 skiftede korpset igen navn til Toldgrænsekorpset. Det blev nedlagt i 1969 og personalet inkorporeret i toldvæsenet. Også arkivmaterialet fra denne institution findes i Rigsarkivet.

Størrelsen af toldpersonalet kan opgøres på grundlag af Hof- og Statskalenderen og andre kilder og er for fire udvalgte årstal følgende:

Det faste toldpersonale 1746, 1847, 1902 og 1956 fordelt på landsdele.

	1746 antal	%	1847 antal	%	1902 antal	%	1956 antal	%
København	38	29	164	18	222	33	865	34
Øvrige								
Sjælland	25	19	217	24	87	13	302	12
Bornholm	2	1	15	2	15	2	37	1
Lolland-Falster	12	9	67	7	30	4	129	5
Fyn	18	13	118	13	88	13	264	10
Nørrejylland	39	29	332	36	234	35	819	31
Sønderjylland							189	7
I alt	134	100	913	100	676	100	2.605	100

Kilde: *Dansk Toldhistorie*, 2, 1988, s. 387, *Departementstidende*, 1848, s. 866-67, *Told-Calender for 1847*, *Håndbog for Toldetaten*, 1902 og 1956

Helt dominerende var, som det fremgår, toldpersonalet i København, omkring en tredjedel af det samlede toldpersonale. Af de øvrige toldsteder var dem i Århus, Ålborg, Odense og Esbjerg dominerende, i 1956 med henholdsvis 137, 120, 113 og 76 ansatte.

Trykte personalefortegnelser

Af de mange forskellige trykte personalefortegnelser rækker længst tilbage i tiden *Hof- og statskalender for Kongeriget Danmark*, udgivet siden 1734, oprindelig og frem til 1848 på tysk, siden 1801 også på dansk. Et delvist personregister ses fra 1812; det blev efterhånden udvidet, men først fra 1926 har man et fuldstændigt personregister. Toldpersonalet ses opført under de enkelte toldsteder, der står i en topo-

grafisk orden, med København forrest, derefter Sjælland og de øvrige landsdele.

Calender for told- og konsumtionsvæsenet i kongeriget Danmark 1847. Ved M.W. Jørgensen, 1847, opstillet som Hof- og Statskalender.

Anciennitetsliste over contoirstpersonalet ved provinstoldstederne (fra 1866: *toldstederne*) i *kongeriget Danmark*, 1866, 1868 og derefter årligt frem til 1902.

Kalender over toldetaten i Kongeriget Danmark. *Haandbog for toldetaten*, 1871 (med afgangsfortegnelse over de i årene 1859-70 afskedigede og i tjenesten døde medlemmer af toldetatens fire første klasser) og 1874, udgivet af A.G.A. Lipke.

Håndbog for toldetaten, 1877, 1881 og derefter hvert 3. år til 1944, 1946, 1947, 1949, 1951, 1953, 1954, 1956, 1957, 1959, 1961, 1963, med lidt varierende titler, opstillet som Hof- og Statskalender, men rummer

Toldkontrollører.

Arne Andersen, f. 01.
 Marinus Kristiansen, f. 03.
 Frk. Anna Elisabeth Sørensen, v. toldkassererkontoret, f. 04.
 Svend Kjemtrup, f. 17.
 Tage Nielsen, f. 22.
 Ove Georg Jørgensen, f. 15.
 Axel Møller Sørensen, f. 18.
 Ernst Skov Nielsen, f. 18.
 Borge Ernst Breitenbauch, f. 21.
 Jens Peter Palludan Pedersen, f. 20.
 Christian Getreuer Michelsen, ved toldkassererkontoret, f. 22.
 Hans Andreas Kjær, f. 23.
 Niels Jensen, f. 22.
 Aksel Hansen, f. 27.
 Olaf Nielsen, f. 27.

Overtoldassistenter.

Johannes Vilhelm Jensen, f. 97.
 Arendt Holger Holm, f. 02.
 Christen Hansen Saabye, i Nibe, f. 13.
 Jørgen Tranholm Jeppesen, f. 28.
 Alfred Peter Christian Christiansen, f. 29.
 Preben Korsgaard, f. 29.
 Borge Lildballe, f. 29.
 Aage Aunsbierg Madsen, f. 29.
 Bent Bruno Aagaard, f. 29.
 Svend Kallestrup, f. 30.
 Jørgen Sischøi, f. 32.
 Bent Grejse Gregersen, f. 32.
 Erik Andersson, f. 34.
 Jens Ejner Elkjær, f. 34.
 Fru Inger Kristine Marie Madsen, v. toldkassererkontoret, f. 30.
 Jørn Arne Berg Nielsen, f. 36.
 Steen-Oluf Posselt Degett, f. 34.
 Erik Elgaard Lumild, f. 37.

Udsnit af side af Hof- og Statskalender 1968, med personalet ved toldkamrene i Aalborg og Aarhus, her toldkontrollører og overtoldassistenter i Aalborg.

tillige et alfabetisk personregister, hvor den enkeltes ansættelsessteder opregnes med anættelsestidspunkt.

Den danske toldetat: Håndbog for toldetaten i kongeriget Danmark. Udg. af Direktoratet for Toldvæsenet, 1965, 1966 og 1971.

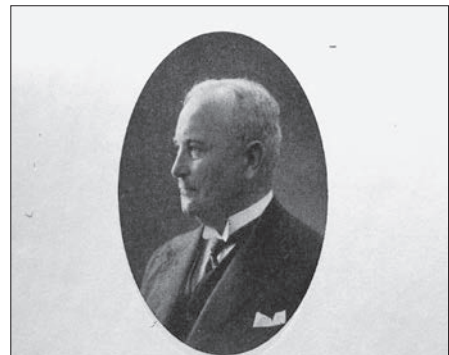
Personalehåndbog. Udg. af Direktoratet for Toldvæsenet, 1973 og derefter årligt.

Personalet i Told- og Skattevæsenet, 1991, 1992 og 1993 (med lidt varierende titler).

Fortegnelse over det privat ansatte personale paa told-kontorerne i Danmark. Ved Ove Holm, 1903, 1904.

Cirkulærer fra Generaltolddirektoratet med angivelse af personalet ved de enkelte toldsteder og lønningerne for de enkelte tjenestemænd m.m., findes for perioden fra 1850'erne til 1916.

Det danske toldvæsen, red. af Herm. Andersen m.fl., 1932, med biografier i alfabetisk orden med oplysninger om forældre, ægtefælle, uddannelse og ansættelser og med portrætfoto (af dem, der ville betale for det).

Lorensen, Martin Christian, Assistent, f. 2. Dec. 1868 i Thisted. Son af Slagtermester Hans Th. Lorentzen og Hustru Ane Marie, f. Harbo. Gift 21. Sept. 1900 med Petrine L., f. 19. April 78 i Hanbjerg. Datter af Dannebrogsmænd, Sognefoged Andreas Damgaard og Hustru Anne Margrethe, f. Pedersen Ulstrup. Indtraadt i Eftaten 1. April 83 som Volontør i Thisted; 1. Juni 87 Fuldm. smstds.; 29. Marts 93 Medhj. i Hobro; 1. Marts 95 Fanø; 18. Okt. 95 kst. Ass. i Holstebro; 31. Aug. 97 Ass. smstds.; 28. Maj 1900 Esbjerg; 4. Jan. 04 B.; 25. Maj 07 Nibe u. Aalborg. Medlem af Nibe Byraad; i 18 Aar Medlem af Medlemsnedsraadet; Formand i Bestyrelsen for Amts-sygehuset i Nibe, senere dets Regnskabsfører; fra Institutioner og private Selskaber overdraget forskellige Tillidshverv.

Det danske toldvæsen, red. af Herm. Andersen m.fl. fra, 1932. Her en biografi af M.C. Lorensen, der har været en vigtig mand i lokalområdet med mange tillidsposter.

Den danske civile centraladministrations embedsetat 1660-1848. Særtryk af Medde-

lelser fra Det kgl. Gehejmearkiv og det dermed forenede Kongerigets Arkiv for 1886-88, 1889, s. 161-62, 193-9i8, 208-15, 339-47, 356-66.

G.N. Kringelbach: *Den civile centraladministration 1848-1893*. Udg. af Rigsarkivet, 1894, s. 83-108.

L. Laursen: *Den civile centraladministration 1894-1913*. Udg. af Rigsarkivet, 1921, s. 30-37.

Harald Jørgensen: *Den civile centraladministration 1915-35*. Udg. af Rigsarkivet, 1936, s. 37-41, 46-47, 51, 58-60, 62-65.

Personalialfortegnelse over G.G.s [Grænsegendarmeriet] personale 1924. Forfattet af S.V. Pedersen, 1924.

Personalialfortegnelse over Grænsegendarmeriets personale (fra 1941: *Personalial- og anciennitetsfortegnelse over Grænsegendarmeriets personale*). Udg. af Grænsegendarmeriforeningen, 1932, 1937, 1941, 1944, 1946 og 1949.

Dansk politistat. Danmarks politi. Fængselsvæsen. Grænsegendarmeri og sognefogeder. Red. af Christian Gjerløv, 2, 1934, s. 342-401.

Personale- og anciennitetsfortegnelse over toldgrænsekorpsets personale (1952: og pensionister). Udg. af Grænsekorpsforeningen., 1952, 1957.

Anciennitetsfortegnelse over toldgrænsekorpsets personale pr. 1. juni 1961. Udg. af Grænsekorpsforeningen., 1961.

Personalefortegnelse for Toldgrænsekorpsset. Udg. af Grænsekorpsforeningen, 1964.

Korpsets samlede styrke og fordeling pr. 1. juli 1967, 1967.

Tidsskrifter og trykte bøger

En række tidsskrifter og bøger rummer også et spredt materiale vedrørende toldpersonale. Det gælder således *Tidsskrift for Toldvæsen*, 1883-1906, *Dansk Toldtidende*, nu *Dansk Told og Skat*, 1903-, *Månedsskrift for Toldvæsen*, 1906-30, *Zise. Toldhistorisk Tidsskrift*, 1978-90, og *Zise. Told- og Skattehistorisk Tidsskrift*, 1991-. Med navne- og sagregister 1978-97 i *Zise*, 1997:4, udgivet af Told- og Skattehistorisk Selskab. I *Zise* findes adskillige erindringer, hvor forfatterne også omtaler kolleger.

Oplysninger om toldere helt tilbage til 1500-tallet finder man gennem de detaljerede registre til Rigsarkivets store udgave af Kancelliets Brevbøger 1551-1660, udgivet 1885-2005. Fra hvert binds sagregister henvises under stikordet Toldpersonale ved personnavne til bindets navneregister.

I 1981 udgav Direktoratet for Toldvæsenet det nyttigt hjælpemiddel *Dansk toldhistorisk bibliografi 1982*, af Tove Wihlborg Andersen og Gunnar Jakobsen, hvor man i to afsnit, Biografiske samlinger og Enkeltbiografier, henholdsvis side 88-89 og 89-146, finder henvisninger til en række samlinger og et meget stort antal enkeltbiografier.

Told- og Skattehistorisk Selskab står bag en lang række udgivelser, hvoraf flere rummer stof vedrørende toldvæsenets personale. I årene 1987-90 udkom det store værk *Dansk toldhistorie - Fra middelalder til nutid*, I-V. Af Mikael Venge, Henrik Becker-Christensen, Henrik Fode, Anders Monrad Møller, Paul Gersmann, Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer,

hvor gode registre gør det muligt at finde frem til enkeltpersoner. Af interesse her er også de fire værker *Toldvæsenets og Grænsegendarmeriets uniformer*, af Ingeborg Cock-Clausen og Aage E. Hansen, 1994, *Tolder og kvinde. En undersøgelse af kvinders ansættelse i en mandsdomineret etat*, af Karen Hjorth, 1998, *Odense Toldkammers historie 1632-1988*, af Otto Madsen og Anders Monrad Møller, 1989, og antologien *Tolden i Sundet. Toldoprævning, politik og skibsfart i Øresund 1429-1857*, red. af Ole Degn, 2010.

Særlige grupper af toldpersonale finder man i selskabets to publikationer *Det danske Gendarmerikorps - grænsens gendarmere og smuglere*, af Jens Jensen med en efterskrift af Lars Bjørneboe, 1981 (1938), og *Krydstoldvæsenet - Det sejlede toldvæsen 1824-1904*, af Robert Svalgaard, udgivet af Holger Munchaus Petersen, 1983. Det samme gælder V. Hostrup Schultz: *Helsingørs embeds- og bestillingsmænd. Genealogiske efterretninger*, 1906, med bl.a. Øresundstoldens embedsmænd.

Hertil kommer fire erindringsværker af toldembedsmænd, *En tolders erindringer - 54 år i toldvæsenets tjeneste*, af Henry G. Petersen, 1989 - *En tolders liv*, af Knud Bro, 1989, - *Tolder 1942-1993*, af Vagn H. Vinje, 1995 - og *Set gennem mine briller - erindringer fra 46 års tolderliv*, af Peter Søndergaard, 2000. De rummer erindringer fra henholdsvis sjællandske toldsteder og et fynsk; toldkamrene i Odense og Kolding, københavnske toldsteder og Direktoratet for Toldvæsenet; og jyske og københavnske toldsteder, Direktoratet for Toldvæsenet og Helsingør Distriktstoldkammer. Ingen af dem har personnavneregister, men de rummer et godt personstof og mange personbilleder.

En del personer ansat i toldvæsenet

finder man også gennem et register i den af Dansk Told & Skatteforbund udgivne *Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund*, 1994, skrevet af Anders Monrad Møller.

Toldsted og Navn.	Lønning	Adm. lønning	Månedslønning	Lønning	Lønning	Lønning	Lønning
	Kr.	Kr.	Kr. Ø.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Toldspidsmand ved Grønne Færgehø C. C. R. Skytte.....						a. 450	
— paa Bøge L. P. Christensen.....						a. 450	
Svendborg Toldkase:							
Toldforvalter H. C. Poulsen.....	4,800	330					400
Toldkontor N. F. Pedersen.....	2,640	360					
— J. A. Holten.....	2,640	720					
Strandkontor i Trøst F. C. R. Pontoppidan.....	1,380	1,320					
Toldassistent H. Henniken.....	1,470	1,320					
— C. Jørgensen.....	1,470	1,320					
Strandkontor i Landsborg J. T. Sølygaard.....	1,380	1,320					
Toldassistent J. P. Halmærk.....	1,470	1,320					
— P. J. C. Meyhoff.....	1,470	1,320					
— K. L. Knudsen.....	1,470	990					
— C. G. Grødtel.....	1,470	990					
— N. P. C. Christensen.....	1,470	990					
— A. Adolph.....	1,470	990					
— H. Hansen.....	1,470	660					
— M. W. Mikkelson.....	1,470	330					
— H. P. K. Doh.....	1,470						
Toldassistent V. J. Petersen.....	570	288	128 7/8				
— J. A. Kromann.....	570	288	128 7/8				
— Frk. R. H. Hansen.....	570						
— Frk. M. L. M. Larsen.....	570						
Overretstoldbetjent H. Jørgensen.....	1,470	240					
Toldassistent R. Hansen.....	1,200	480					
— N. G. Wilhelmson.....	1,200	480					
— ved Skovstrømd K. Hansen.....	1,000	480					
— Thorslund H. C. M. Larsen.....	1,000	480					
— A. H. Christensen.....	1,200	240					
Falkusstrømd A. F. H. Ous.....	1,200				480		
— F. C. C. Rasmussen.....	1,200				51		
Toldspidsmand i Trøst O. F. T. Andersen.....						a. 500	
— paa Bøge C. M. Pedersen.....						a. 500	
Vordingborg Toldkase:							
Toldforvalter C. Knud.....	3,240	480					400
Toldassistent F. C. C. Kohn.....	1,470	1,320					
— R. U. v. Quisen.....	1,470	330					

Side fra cirkulære af 1. april 1916 fra General-tolddirektoratet. Cirkulæret rummer angivelse af lønningerne for de enkelte tjenestemænd ved de forskellige toldsteder, og sådanne cirkulærer udsendes årligt fra midten af 1800-tallet og i hvert fald frem til 1916.

Told Skat Museet

Et omfattende materiale vedrørende toldpersonale finder man også i Told Skat Museet i København. Det rummer et stort billedarkiv med portrætter af et stort antal personer, billeder med afgangshold fra Toldskolen og personalebilleder fra toldsteder. En del af disse billeder finder man gengivet i de førnævnte værker *Dansk toldhistorie*, 1-5, *Det danske Gendarmerikorps* og de fire erindringsbø-

ger samt i tidsskriftet *Zise. Told- og Skattehistorisk Tidsskrift* ligesom eksempelvis i de nedennævnte syv bind *Nørrejske toldarkiver for 1969*.

Statens Arkivers vejledninger og registraturer

Statens Arkiver har stået for en længere række publikationer med vejledninger til og registraturer over toldarkiver.

Toldarkivmateriale generelt er behandlet i Ole Degn: *Kongens told. Toldarkiver og deres brug*. Arkivernes informationsserie, 1994. Og Ole Degn: *Toldarkiver for 1969. Vejledning og nogle til toldarkiverne i landsarkiverne*, 1994.

Man finder en generel oversigt med afsnit om centraladministrationens toldarkiver i *Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse*, red. af Wilhelm von Rosen, I, 1983, s. 46, 323, 407-23, 432-39, 457, 663, II, 1991, s. 387-97, 1768.

De enkelte toldsteder i provinsen finder man registreret i *Toldkamre indtil 1969. I. Toldkamre sammenlagt til Helsingør, Kalundborg, Korsør og Køge distriktstoldkamre*. Arkivregistratur, 1985. - II. *Toldkamre sammenlagt til Nykøbing F./Rødbyhavn, Næstved og Rønne distriktstoldkamre*. Arkivregistratur, 1985.

Overtoldinspektoratet for Østifterne. Arkivregistratur, 1986.

Toldarkiver. Odense Toldkammer. Bogen-se Toldkammer. Kerteminde Toldkammer. Nyborg Toldkammer, 1986. - *Svendborg Toldkammer. Fåborg Toldkammer. Marstal Toldkammer. Årskøbing Toldkammer. Rudkøbing Toldkammer*, 1986. - *Assens Toldkammer*, 1986. - *Middelfart Toldkammer*, 1986.

Nørrejske toldarkiver for 1969. Ved Ole Degn. 1. *Nordjyllands amtskommune. Toldkamrene i Frederikshavn, Hjørring,*

Hobro, Løgstør, Løkken, Nibe, Skagen, Sæby og Ålborg, 1995. - 2. *Viborg amtskommune. Toldkamrene i Nykøbing Mors, Skive, Thisted og Viborg*, 1987. - 3. *Århus amtskommune. Toldkamrene i Ebeltoft, Grenå, Mariager, Randers, Skanderborg-Silkeborg, Silkeborg, Skanderborg og Århus*, 1993. - 4. *Ringkøbing amtskommune. Toldkamrene i Herning, Holstebro, Lemvig, Ringkøbing og Struer*, 1997. - 5. *Vejle amtskommune. Toldkamrene i Fredericia, Horsens, Kolding, Vamdrup og Vejle samt Hejls og Taps*, 1998. - 6. *Ribe amtskommune. Toldkamrene i Egebæk, Esbjerg, Fanø, Foldingbro, Gredstedbro, Hjerting, Kalvslund, Ribe og Varde*, 1999. - 7. *Overtoldinspektoratet for (Nørre)Jylland*, 2000.

Toldvæsen og grænsegendarmeri i Sønderjylland, 1987.

Statens Arkivers arkivmateriale

På Rigsarkivet findes et par værdifulde hjælpemidler i form af to store håndskrevne registerværker vedrørende toldvæsenets personale, nemlig *Barners register over ansatte ved toldvæsenet (1800-tallet)*, 2 pk. (Håndskriftsamlingen XIV H 1-2), og V. Richter: *Den danske Toldetat 1750-1896 [1898]*, 2 bd., alfabetisk navnerregister (xerokopi af manuskript i Det Kongelige Bibliotek, Ny kgl. Saml. 2685 k, 4°).

Af interesse her er også to kortkartoteker, Alfabetisk ordnet personregister over embedsansøgninger til Rentekammeret 1660-1848 og Alfabetisk ordnet personregister over embedsansøgninger til Generaltoldkammeret 1760-1848.

Hertil kommer det overordentlig omfattende materiale i de skiftende centraladministrative organer gennem tiden, hvor man finder en oversigt i den førnævnte *Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets*

benyttelse. Red. af Wilhelm von Rosen, I, 1983. Her nævnes således personmateriale under Rentekammerets Danske afdeling 1660-1848, Generaltoldkammeret 1760-1848, Øresundstoldregnskaber 1497-1858, Toldvæsenet. Tolddepartementet 1848-1989 og Finansforvaltningen. Krydstoldvæsenet 1824-1903 (I, 1983, side 46, 323, 407-23, 432-39 og 663, II, 1991, side 387-97 og 1768).

Materialet vedrørende toldvæsenets personale i overtoldinspektoraternes og de enkelte toldsteders arkiver i landsarkiverne er ligeledes meget omfattende.

Detaljerede oversigter finder man i den førnævnte række arkivregistraturer udgivet af landsarkiverne i årene 1985-2000. Da opstillingen af de enkelte arkivalietyper i de enkelte arkiver er den samme, er det let at finde frem til materialet vedrørende personalet. Det er, således som det fremgår af *Toldarkiver for 1969. Vejledning og nogle til toldarkiverne i landsarkiverne*, 1994, opstillet efter en række faste punkter. Det er følgende:

E. Personale og bygninger

- (01) Toldsteder og tolddistrikter. Langtidsplanlægning.
- (02) Personaleorganisation.
- (04) Ledige stillinger.
- (05) Ansøgninger, ansættelser og konstitutioner.
- (10) Troskabserklæringer fra nyansatte.
- (15) Sager vedr. forflyttelser og udstationeringer.
- (20) Konduitelister/konduiteforklaringer.
- (25) Fortegnelser over personale, embeds- og bestillingsmænd.
- (27) Personale(akter)/(sager).
- (29) Personalets uddannelse, videreuddannelse, eksamen, prøver.
- (30) Kopibøger vedr. personaleforhold.

- (33) Administrationshæfter/bøger. (Regnskaber over honorarer, diæter, natpenge, overarbejdspenge, sygdom, medhjælp, kontorforbrødenheder m.m.).
- (35) Sager vedr. personaleforhold. (Omfatter lønninger, dyrtidstillæg, ferie, diæter, befordringsgodtgørelse, honorarer, pensionering, synsprøve, tjenestetid, ekstra personale, fuldmagter, uniformer, ekspeditionstid).
- (38) Lønninger, lønningsbøger.
- (39) Tjenestelister.
- (40) Tjenestefordelingsprotokoller.
- (42) Indberetninger om tjenestemænds indtægter, indtægtsforklaringer m.m.
- (45) Sportler.
- (47) Bøder, der tilfalder toldpersonale.
- (50) Diæter og overtidsbetaling. (Omfatter betaling for særlig tjeneste uden for kontortiden).
- (52) Gaver, særlige ydelser.
- (55) Arbejdspenge.
- (57) Ansøgninger om flyttegodtgørelse.
- (60) Sygelister.
- (61) Sygestatistik.
- (65) Sager vedr. sygedage og ferier.
- (70) Pensionsforsøgelse.
- (71) Sager vedr. ulykkesforsikring, dagpenge og sygehjælp.
- (72) Understøttelser. (Bl.a. til enker efter toldpersonale).
- (73) Hædersgaver.
- (75) Uniformssager.
- (80) Pligtige enkeforsørgelsespræmier.

Af disse punkter skal her fremhæves en række, idet årstallene i parentes som eksempler angiver spændårene for materialet i Overtoldinspektoratet for Nørre-jyllands arkiv, spændår, der varierer i de

øvrige arkiver og kan omfatte perioder, der er både længere og kortere:

(05) Ansøgninger, ansættelser og konstitutioner (1913-64). Ansøgningerne var oprindeligt håndskrevne og personlige, men fra slutningen af 1950'erne begynder mere kortfattede ansøgninger at dukke op, udformet i skemaer.

(20) Konduitelister/konduiteforklaringer (1855-1918). I henhold til cirkulære af 18. maj 1816 og 6. december 1842 og *Cirkulære Samling*, 1853, nr. 4, og 1868, nr. 4 m.fl. blev der årligt afgivet konduiteforklaringer, der blev tilstillet overtoldinspektoratet sammen med årsberetningen. De indeholder oplysninger om den enkelte ansattes navn, alder, tidligere stilling i kongelig tjeneste, familieforhold, indkomster, diæter, helbred og vandel m.m. Konduiteforklaringerne kan være ganske underholdende, med vurderinger som "er gammel og affældig, hvorefter hans brug i tjenesten indrettes", "anser vi ikke for paalidelig, men han er ædruelig og brugbar i tjenesten", "er ædruelig og redelig, men hans sindssvaghed gør ham ubrugelig." Udfærdigelsen af sådanne konduitelister synes at være ophørt i 1918, og de blev erstattet af mere nøgterne tjenestelister (se (39)).

(25) Fortegnelser over personale, embeds- og bestillingsmænd (1842-47).

(27) Personale(akter)/(sager) (1890-1965), med personalia vedrørende afdøde eller afskedigede embeds- og bestillingsmænd.

Indstillinger om embedsbesættelse eller forfremmelse (1891-1965), med vurderinger af og sammenligninger mellem de enkelte ansøgere.

Forflyttede tjenestemænd (1922-48).

(38) Lønninger, lønningsbøger, herunder Lønningsloven (1891-1936), i virkelighe-

den med materiale vedrørende enkelte ansatte. Lønningsloven (1891-1920 ff.), hvor de ansatte anføres under de enkelte toldsteder. Lønninger (1937-65).

(39) Tjenestelister (1946-65) og (40) Tjenestefordelingsprotokoller. Tjenestetidsindberetninger (1946-65) med angivelse af de ansattes stilling og navn, tjenestens art, tjenestetid, sygedage, feriedage, fridage og overarbejde.

(42) Indberetninger om tjenestemænds indtægter, indtægtsforklaringer m.m. (1919-64).

(57) Ansøgninger om flyttegodtgørelse (1937-59), med ansøgninger fra tjenestemænd om flyttegodtgørelse.

(65) Sager vedr. sygedage og ferier (1922-65). De fleste af de øvrige punkter omfatter materiale til belysning af arbejdsforholdene for toldvæsenets personale.

Et stort personalhistorisk materiale

Det vil være fremgået, at toldvæsenets arkiver rummer et meget omfattende og mangesidet materiale til belysning af toldpersonalet og dets forhold. Endnu skal blot nævnes, at materialets omfang kan være ganske betydeligt. I Overtoldinspektoratet for (Nørre)Jyllands arkiv findes 23 hyldemeter med personalesager, i toldkammerarkiverne eksempelvis fra Århus og Ålborg henholdsvis 3½ og 4 hyldemeter. Det omfattende materiale vil i mange tilfælde gøre det muligt at følge en person, fra han første gang henvender sig med ansøgning om at blive toldbetjent- eller toldpakhusbetjentaspirant, kontorist eller elev og for eleverne siden gennem avancementer fra toldassistent, overassistent, kontrollør og overkontrollør til toldinspektør eller toldforvalter.

Viborg Toldkammer

- Hack Kampmanns toldbygninger (4)

af Ole Degn

En kompliceret forhistorie

Et stort og pragtfuldt splitfag smældede lystigt i vinden på pladsen ved Viborg Jernbanestation mandag den 11. juli 1910. En ny toldkammerbygning blev afleveret til toldetaten.

her en forhistorie, som man ikke umiddelbart kunne forestille sig.

Efter oprettelsen af jernbaneforbindelsen til Viborg og opførelsen af en bane-gård ved vestsiden af Søndersø, indviet sommeren 1863, havde toldvæsenet til

Det spritnye toldkammer i 1910. Foto i Told- og Skattemuseet.

I årene 1909-10 havde arkitekt og professor ved Kunstakademiets Arkitekt-skole Hack Kampmann opført den nye bygning.

Ligesom det var tilfældet tidligere i Århus, Ålborg og Skagen, var der også

huse i lejede lokaler i den søndre del af Det danske Jernbanedriftsselskabs varehus, nemlig et pakhusrum og tre kontorer samt en entre med et samlet areal på ca. 210 m².

I juli 1886 havde Overtoldinspektora-

tet for Nørrejylland fremsendt forslag til en udvidelse af disse toldlokaler, men Generaldirektoratet svarede den følgende måned tilbage, at man efter det foreliggende ikke kunne se nogen grund til at bebyrde toldvæsenets budget med udgifter i dette øjemed.

At toldvæsenet imidlertid havde pladsproblemer blev understreget af, at allerede i begyndelsen af 1890'erne var der igen planer fremme om at få foretaget en bygningsudvidelse. Men denne gang kunne man stille sagen i bero med henvisning til, at Statsbanerne havde planer om at flytte banegården nærmere byen.

Dispositionen var heldig, for allerede i 1894 blev iværksat et projekt med flytning af jernbanestationen fra området ved søen til den nuværende beliggenhed oppe i byen, og den nye bygning blev indviet 1. december 1896.

Der blev i sammenhæng hermed af Statsbanerne sydøst for stationsbygningen 1895-96 ved arkitekt Thomas Arboe (1836-1917), arkitekten også for den nye jernbanestation, opført en bygning, et "toldvarehus", med pakhus og kontorer til brug for toldvæsenet. Bygningen havde et areal på ca. 220 m² og rummede foruden toldpakhus og vejerbod toldforvalterkontor, assistentkontor, regnskabskontor og entré. Den lignede dermed meget det tidligere toldvarehus ved den gamle banegård.

Det samlede forløb skulle vise sig ikke at være heldigt.

Planer og tegninger

Det blev hurtigt nødvendigt med en ny toldkammerbygning, den eksisterende var alt for lille. Foråret 1906 var der tanker fremme om at få en udvidelse af den

kun ti år gamle toldkammerbygning. Pladsen i pakhuset var ikke blot alt for lille, man savnede også en gårdsplads. Hack Kampman udarbejdede i marts 1906 et overslag med tre tegninger til en udvidelse ved tilføjelse af en tilbygning mod øst til en samlet udgift af 9.300 kr. Over-toldinspektør Falck i Århus fandt først, at der med forslaget ville blive tilvejebragt en praktisk og tidssvarende toldkammerbygning, som efter hans skøn ganske ville fyldestgøre de af toldkontrolløren og Handelsforeningen stillede krav.

Men det blev ikke denne plan, der blev realiseret. Viborg Handelsforening henvendte sig med kritik af de eksisterende trafikale forhold ved toldbygningen, og i marts 1907 havde overtoldinspektøren forhørt sig hos De Danske Statsbaners banebestyrer i Struer om en anden grund. Bestyreren afviste Handelsforeningens påstande, men fandt dog, at den eksisterende plads langt fra var udmærket, og han anmodede overtoldinspektøren om at slå i bordet over for Statsbanerne for at få dem til at afgive en plads nordvest for stationsbygningen, parallelt med denne og langs med Jyllandsgade. Da overtoldinspektøren nu også fandt den eksisterende byggegrund utilstrækkelig, endte det efter forhandlinger med Statsbanerne med, at toldvæsenet valgte selv at opføre en ny toldkammerbygning på det nævnte område.

Efter en henvendelse til bygningsinspektør Hack Kampman modtog Over-toldinspektoratet i september 1907 et brev fra denne, hvorefter en toldbygning i én etage med udnyttet loftsrum og elevator m.m. og et fladeindhold af ca. 400 m² ville kunne opføres for ca. 25.000 kr. Under en foreløbig undersøgelse af byggegrunden havde det dog vist sig, at fast

Viborg Toldkammer ca. 1920. Man ser den rationelle løsning med tilkørsel af jernbanevogne til læsseporten på langsiden til venstre, mod syd, og tilkørsel af lastbiler til læsseporten til højre, mod nord. Foto i Viborg Lokalhistoriske Arkiv.

bund lå i en dybde af ca. 8-9 m, hvorfor en eventuel fundering under hele bygningen ville medføre en yderligere udgift på ca. 10.000 kr., således at byggesummen efter det foreløbige skønsmæssige overslag måtte sættes til 35.000 kr. Baggrunden for, at det var nødvendigt med den kostbare pilotering, var, at byggegrunden var fremkommet ved opfyldning af en lavning, et "hul".

I februar 1908 anmodede Generaltolddirektoratet derefter med henvisning til dette Overtoldinspektoratet om at lade udarbejde tegninger og overslag til den nye toldkammerbygning. I juni 1908 modtog Overtoldinspektoratet derefter fra Hack Kampmann et overslag med fire tegninger, hvorefter der til opførelsen af bygningen ville medgå 37.500 kr., altså 2.500 kr. mere end i det rent kalkulatori-

ske overslag, hvilket skyldtes omfattende funderingsarbejder på grund af de vanskelige bundforhold.

Det var endda ikke blot bundforholdene, der voldte Hack Kampmann problemer. Byggegrunden var meget smal, og det var nødvendigt at lægge bygningen i retningen vest-øst, hvorved den måtte vende med gavlen ud mod banegårdspladsen.

Byggearbejdet

Ved finansloven for 1909/10 blev bevilget et beløb af 30.000 kr. Hvorfor beløbet ikke var større, fremgår ikke af sagen, og af en opgørelse fra 1910 af Hack Kampmann på grundlag af de til Generaltolddirektoratet til anvisning indsendte regninger fremgår da også, at beløbet ikke blot

blev overslagets 37.500 kr. – der medgik i alt 39.969 kr. til opførelsen af toldkammerbygningen. For en gangs skyld holdt den ellers meget præcise Kampmann sig ikke inden for overslagets beløb.

I juli 1909 godkendte Generaltold-direktoratet tilbud fra Ingeniørfirmaet Christiani og Nielsen, København og Århus, på at udføre funderingen som en jernbetonkonstruktion med bjælker og plader med betonpiller i 8-9 meters dybde, støbt i 42 brønde, og her medvirkede også Dansk Betonbjælkekompani, København, og entreprenør Klinge, Viborg. I november samme år fik Christiani og Nielsen udbetalt et beløb for arbejdet, og gennem en række efterfølgende udbetalingsordrer kan vi følge arbejdet. I november betaltes for murerarbejde, i

december for tømrerarbejde og stenhuggerarbejde, i marts 1910 for malerarbejde, i juni for installation af elevator og for gulvbelægning.

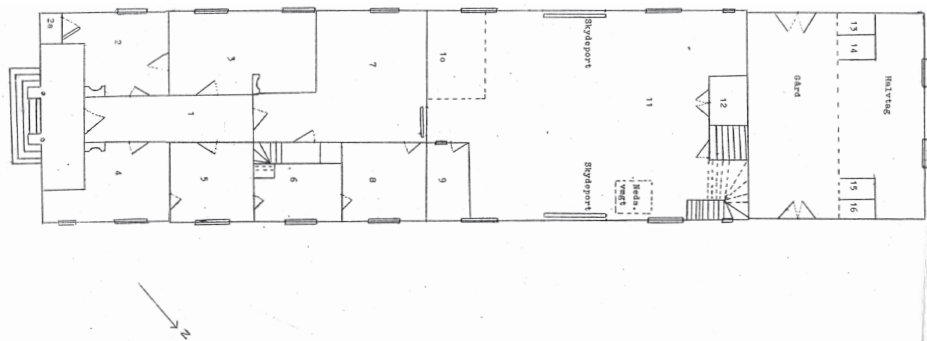
Et par af de store entrepriser blev udført af lokale firmaer, murerarbejdet af murerfirmaet Chr. Jensen Aaris, tømrerarbejdet af tømrerfirmaerne S. Bømler og J. Ludvigsen, og man ser også enkelte andre lokale leverandører. Den vigtige entreprise omfattende piloteringsarbejdet blev som nævnt udført af ingeniørfirmaet Christiani og Nielsen, Århus og København, og der ses flere andre udenbys leverandører, således det også nævnte Dansk Betonbjælkekompani, København, Jacob Nielsen og Co., fabrik af vægte og jernpengeskabe, København, købmand Viggo L. Rahr, Århus, S. Frichs Eftf., Århus, der leverede elevatoren, og AS Linotol-Kompagniet, Århus, der leverede gulvbelægning. Bygningskonduktør var H.A. Zachariassen, der kom fra Århus, mens en lokal arkitekt, Søren Vig Nielsen, deltog med opmåling og opmålingstegninger. Han var senere en tid ansat i Hack Kampmanns tegnestue og blev en fremtrædende arkitekt især i Viborg-området, mens Zachariassen ikke senere synes at have gjort sig gældende.

Bygningen

Arbejdet var nået så vidt, at toldkammerbygningen kunne tages i brug 20. juni 1910. Grundens udformning havde medført, at det blev en bygning af en noget anden karakter end Kampmanns øvrige toldbygninger. Den vendte med en gavlfacade på blot 11 meters bredde ud mod banegårdspladsen og strakte sig bagud 34 m. Bygningens antikpræg har været fremhævet. Indgangsdøren var flankeret

Announce for licitationen af murer- og tømrerarbejdet vedrørende opførelsen af Viborgs ny toldkammerbygning. Viborg Stiftstidende 13. august 1909 i Viborg Lokalhistoriske Arkiv.

Grundplan af Viborg Toldkammer stueetage. Det fremgår tydeligt, at Hack Kampmann igen har måttet arbejde med en grund med en vanskelig form. Bygningen er usædvanlig lang i forhold til bredden. Numrene på de enkelte lokaler angiver følgende: 1. Korridor. 2. Toldforvalterkontor. 2a. Boks. 3. Regnskabskontor. 4. Opsynskontor. 5. Kontrollørkontor. 6. Viceinspektørkontor. 7. Vejerbod. 8. Opsynskontor. 9. Opholdsrum for pakhusbetjent. 10. Postrum. 11. Pakhus. 12. Elevator. 13.-16. Skure. Man ser de to skydeporte i pakhuset. Tegning i B 297 Overtoldinspektoratet for Nørrejylland arkiv, 1220 1886-1967 Toldbygninger Vejle 1907-1967, Viborg 1886-1935.

af to joniske søjler, på hver side af disse var gavlmuren prydet af to joniske pilastre, og lignende pilastre opdelte nord-og sydfacaderne i fag. Taget var helvalmet og opskalket.

Indgangsdøren åbnede ind til en lang, bred korridor med toldforvalterkontor og regnskabskontor til venstre, opsynskontor, kontrollørkontor til højre, idet korridoren endte med en dør til vejerboden.

I vejerbodens væg til højre førte døre ind til viceinspektørkontor og opsynskontor, og i bagvæggen en dør ind til det store pakhus, hvor der forrest var postrum til venstre, opholdsrum for pakhusbetjent til højre, og i hver side var der en stor skydeport ud til jernbanen på bygningens sydside og en til Jyllandsgade på nordsiden.

I pakhuset var der i en nedsænkning i gulvet en skydelodsvægt med bæreevne 2.000 kg og hertil en transportabel skydelodsvægt med bæreevne 1.500 kg. Bagest

i pakhusrummet var en elevator og en trappe op til tagetagen, der var tænkt indrettet med rum til frilager. Ved bygning

Søjlekapitel fra Viborg Toldkammer. Det fint udførte arbejde i granit er nærmest en variation af det klassiske romerske kompositkapitel, med særligt udformede blade og volutter. Foto Ole Degn 2011.

*Viborg Toldkammer – eller rettere resterne af det, de to granit søjler fra indgangsportalen, nu opstillet i Viborg Stiftsmuseums gårdhave.
Foto Ole Degn 2011.*

gens endegavl var et gårdrum og bagest i dette et halvtag med skure.

Som vanligt for Hack Kampmanns bygninger var toldkammerbygningen opført i kvalitetsmaterialer. En 25 cm høj sokkel var udført i granitsten ligesom trappe-trinene og de to søjler i gavlfacaden, den store dør i indgangsportalen var af teak-træ, og gulvene var af træblokke. Murene var i flammede sten og formsten, lofterne var i den endnu ret nye monier- eller jernbetonkonstruktion, og vinduernes sølbænke var af skifer.

Fra begyndelsen blev bygningen ikke udstyret med gasbelysning, men med den moderne belysningsform elektrisk lys i form af metaltrådslamper, kultrådslamper, osramlamper, tantallamper, snorpendler, lampetter og kroner m.m.

En fest – og en sørgelig skæbne

Viborg havde fået en smuk, monumental toldbygning. Den kunne så, som vi har set, indvies en smuk juledag i 1910. Sikker som noget særligt for byen Viborg med dens store fornemme højere embedsstand er der netop herfra bevaret bordplanken fra generaldirektør Marcus Rubins frokost på byens fornemme Hotel Preiser i anledning af toldkammerbygningens indvielse. Til stede var foruden generaldirektøren bl.a. overtoldinspektør Falck fra Århus, stiftamtmanden, borgmesteren, stationsforstanderen, toldforvalteren, landsarkivaren og Handelsforeningens formand og naturligvis også murermester Jensen-Aaris som repræsentant for håndværkerne, professor Hack Kampmann, bygningskonduktøren, arkitekt Zachariassen – og redaktørerne fra *Viborg Amtstidende* og *Viborg Amts Social-Demokrat* – de to redaktører fra *Viborg Stiftstidende* og *Viborg Stifts Folkeblad* var forhindret i at deltage.

I *Viborg Stifts-Tidendes* reportage fra dagen hed det, at byen med toldkammeret var blevet en pyntelig bygning rigere. Den skulle man dog blot komme til at glæde sig over i hen ved 70 år. I 1969 blev Viborg Toldsted nedlagt og distriktet lagt under Skive Distriktstoldkammer. Ti år senere, i sommeren 1981, benyttede bystyret sig af en avisstrejke og med denne en avisløs periode uden mulighed for borgerprotester til at nedrive bygning-

Postkort af Viborg Toldkammer. Foto i Viborg Lokalhistoriske Arkiv.

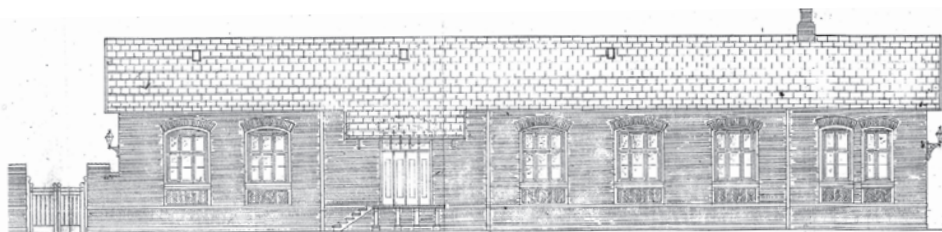
gen. Det skete bemærkelsesværdigt nok omtrent på det tidspunkt, hvor kunsthistorikeren Villads Villadsen i artiklen om Hack Kampmann i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., 1981, i dennes lange række af jyske toldkammerbygninger netop fremhævede den lille antikpåvirkede toldkammerbygning i Viborg. En tid lå området hen som parkeringsplads. Derefter blev der ironisk nok opført en svømmehal

– man genskabte det hul, der havde voldt Hack Kampmann så store problemer.

Kilder: Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg, B 297 Overtoldinspektoratet for (Nørre)Jyllands arkiv, 1.220 1886-1967 Toldbygninger Vejle 1907-1967, Viborg 1886-1935.

1.192 Bygningskort 1960-65 Thisted-Ålborg.

Viborg *Stifts-Tidende* 11. juli 1910.

Opmålingstegning af Viborg toldkammer 1906. Bygningen blev opført omkring 1886 efter tegninger af arkitekt Thomas Arboe (1836-1917) og fungerede som toldkammer indtil en ny toldkammerbygning blev taget i brug i 1910. Den blev nedrevet i midten af 1980'erne til fordel for en parkeringsplads. Tegning i B 297 Overtoldinspektoratet for Nørrejyllands arkiv, 1.220 Viborg 1886-1935, Landsarkivet for Nørrejylland.

Digitale arkivalier fra SKAT

af Jeppe Klok Due

SKAT indsamler meget store mængder informationer om borgeres og virksomheders materielle forhold. Der indsamles oplysninger om samtlige skatteyderes økonomiske forhold lige fra vurderingen af privatboligers værdi over lønindkomst til fradrag for diverse frynsegoder. Det er alt sammen oplysninger, der har stor værdi for eftertidens forståelse af, hvordan samfundet en gang har set ud, og af de vilkår, som borgere og virksomheder har haft på et givent tidspunkt.

Historiske undersøgelser af fortidens sociale og økonomiske forhold tager ofte udgangspunkt i størrelser og fordeling af f.eks. ejendom og indkomst, der er cen-

trale størrelser i SKATs arkivalier. Men SKAT registrerer også informationer om menneskers sociale tendenser, som f.eks. villigheden til at donere penge til godgørende formål såsom menneskerettigheder via Amnesty International.

SKATs arkivalier er en meget vigtig kilde til historiske undersøgelser af fortiden. Statens Arkiver er derfor meget opmærksomme på, hvilke informationer SKAT registrerer, fordi det er nogle af de vigtigste kilder til forståelsen af de materielle forhold i fortiden - dette ikke mindst, fordi arkivalierne vedrører den samlede skattepligtige befolkning og alle virksomheder i landet, modsat andre

Kilderne til vor tids historie findes nu i digital form. Foto Ernst Tobisch, Rigsarkivet.

institutioner, der ofte kun arbejder med enkelte befolkningsgrupper med særlige forhold eller virksomheder inden for en bestemt branche. Således registrerer Beskæftigelsesministeriets institutioner hovedsageligt oplysninger om ledige, mens der ikke registreres oplysninger om resten af befolkningen.

Det er et stort og kompliceret arbejde at udvælge de informationer, der skal bevares, så eftertidens historikere og folk med historisk interesse kan finde de oplysninger, der beskriver fortidens samfund og personer bedst.

Arkivet holder styr på SKATs informationslandskab

Statens Arkiver skal ”sikre bevaringen af arkivalier, der har historisk værdi eller tjener til dokumentation af forhold af væsentlig administrativ eller retlig betydning for borgere og myndigheder”, som det formuleres i arkivloven.

Det er dyrt at bevare digitale arkivalier, både når SKAT skal aflevere dem, og når Statens Arkiver skal modtage og bevare arkivalierne for evigt. Derfor bevarer Statens Arkiver kun de vigtigste af SKATs arkivalier, mens de mindre vigtige kasseres for at bruge samfundets ressourcer bedst muligt.

SKAT har pligt til at orientere Statens Arkiver om, hvordan den digitale arkivdannelse foregår. Det sker ved, at SKAT anmelder nye it-systemer til Statens Arkiver. En sådan anmeldelse tager udgangspunkt i it-systemets indhold samt dets relationer til SKATs digitale arkivdannelse i øvrigt.

Når et nyt it-system er anmeldt, foretages vurdering af it-systemets indhold. Denne vurdering danner grundlag for

udstedelsen af en bevarings- og kassationsbestemmelse, der anviser, om data fra it-systemet skal bevares eller kasseres. Hvis det skal bevares og dermed afleveres til Statens Arkiver, stiller Statens Arkiver data til rådighed for befolkningen efter en vis årrække. Hvis data fra it-systemet kan kasseres, kan SKAT slette data, når de ikke længere har retslig eller administrativ betydning for SKAT.

Foto Ernst Tobisch, Rigsarkivet.

Hvad er bevaringsværdige arkivalier?

Hvad der skal bevares og kasseres tager udgangspunkt i en vurdering af hvilke administrative processer hos SKAT, som it-systemet dokumenterer, hvilke forhold det beskriver, samt den kontekst det indgår i. En sådan undersøgelse begynder med et overblik over dataindholdet i it-systemet samt en analyse af hvilke andre IT-systemer, det er integreret med, altså hvordan it-systemet placerer sig i SKATs øvrige digitale arkivdannelse. Formålet er at placere data i forhold til Statens Arkivers øvrige bevaringsstrategi, så man sikrer, at der bevares data fra SKATs centrale

arbejdsområder, men også for at undgå at bevare ensartede data flere gange.

Den historiefaglige vurdering af data i it-systemet sker ud over en analyse af indhold og kontekst på baggrund af en kvalitativ vurdering af tre forskellige parametre.

Hvad dokumenteres?

Det vurderes, hvad det er for processer, data fra it-systemet dokumenterer, og hvilke forhold i SKATs opgaveportefølge der bliver registreret, fordi det er oplysninger, der dokumenterer konkrete historiske og samfundsvidenskabelige problemstillinger. SKAT har for nylig anmeldt registret Forsker Gaver, hvor det registreres, hvilke privatpersoner der har doneret gaver til forskning, samt hvem der har modtaget gaverne. Det er besluttet, at dette register skal bevares, bl.a. ud fra en begrundelse om, at forskningen bliver stadigt mere afhængig af private gaver, hvorfor det er centralt at få belyst,

hvem det er, der hhv. giver og modtager gaver. Registret kan også fortælle noget om hvilke befolkningsgrupper, der finder et givent forskningsområde så vigtigt, at de donerer penge til formålet. Ved samkøring med andre registre vil man ligeledes kunne undersøge f.eks. hvor mange af dem, der donerer penge til Kræftens Bekæmpelse, der selv har været ramt af kræft, eller hvis nære slægtninge har haft kræft.

Er det en tilstrækkelig stor population?

Der lægges ligeledes vægt på, om data beskriver en tilstrækkelig stor population, enten i tid eller i antal individer, så data kan anvendes til analyser af generelle fænomener og tilstande. Her er det som regel enkelt for skattearkivalier, idet de fleste data består af lange tidsserier, da skattelovgivningen sjældent ændres grundlæggende. Endvidere dækker langt de fleste skatteregistre en total popula-

På Rigsarkivets læsesal i Proviantgården lige ved Christiansborg, kan man studere de digitale skattearkivalier. Foto: Ernst Tobisch, Rigsarkivet.

Statens Arkivers nye højlagermagasiner på Kalvebod Brygge. Foto: Ernst Tobisch, Rigsarkivet.

tion - f.eks. dækker Selskabs- og Fondsbeskatningssystemet 3S alle selskabers (opgivne) skatter. Ligeledes må det formodes, at registret over skatteborgere, der donerer forskergaver, dækker alle forskergaver, idet beløbet ellers ikke kan trækkes fra i skat, hvorfor de registrerede således har en egeninteresse i at lade sig registrere. Spillemyndigheden har for nyligt anmeldt Register Over Frivilligt Udelukkede Spiller (ROFUS), hvor folk frivilligt kan udelukke sig selv fra at del-

tage i danske onlinespil (f.eks. casinoer). Statens Arkiver har kasseret ROFUS, fordi populationen i registret er for lille. ROFUS kan ikke benyttes til at sige noget om alle folk med spilleproblemer i Danmark, eftersom de fleste ludomaner jo netop ikke erkender problemet, og de lader sig derfor næppe registrere. Det kan heller ikke benyttes til at måle antallet af ludomaner, der erkender deres problemer, for de kan lige så vel ekskludere sig fra fremtidig spil på spiludbydernes hjemmeside eller vælge helt andre strategier. ROFUS beskriver altså kun hvor mange, der frivilligt har ladet sig ekskludere fra danske online spil.

Bliver oplysningerne bevaret andetsteds?

Endelig undersøges det, om data bliver bevaret i tilstrækkeligt omfang og på et tilstrækkeligt detaljeringsniveau i andre datasæt. Dette sker for at sikre, at oplysningerne kun bevares et sted, da det vil være spild af ressourcer at bevare de samme oplysninger flere gange. F.eks. har Statens Arkiver kasseres SKATs Centralregister for motorkøretøjer og dets efterfølger Digitalt Motor Register, fordi Statens Arkiver bevarer oplysninger om motorkøretøjer, motorejere m.v. i datasæt fra Danmarks Statistiks Motorkøretøjsstatistikregister. Derimod bliver eInd-

Skattevæsnet har bl.a. afleveret:

CSR-P	Det centrale skatteyderregister – persondelen	1970 ff.
CSR-L	Det centrale skatteyderregister – ligningsdelen	1970 ff.
SE	Stamregister over erhvervsdrivende	1970-2006
KOBRA	Kontering og opkrævning af B-skat, restskat og andre skatter	1971 ff.
SVUR	Salgs- og vurderingsregister for fast ejendom	1985 ff.
SAP38	Bogholderisystemet	1989 ff.

komst-registret over alle borgeres skattepligtige indkomster bevaret, selvom der også bevares indkomststatistik hos Danmarks Statistik. For i indkomstdata fra Danmarks Statistik er datatætheden ikke særligt stor, da det er baseret på årsindkomst. I eIndkomst bevares oplysninger om personlig indkomst baseret på indkomsten mindst hver måned. Grundet den store datatæthed i eIndkomst vil det kunne benyttes til undersøgelser af udsving i indkomst, f.eks. grundet sæsonarbejde, konjunkturbestemte forhold m.v. Derudover indgår eIndkomst i en anden administrativ kontekst end Indkomststatistikregistret hos Danmarks Statistik, da data fra eIndkomst videregives til andre offentlige myndigheder, som træffer beslutninger på baggrund af oplysninger fra eIndkomst. Det kan f.eks. være i forbindelse med beregning af kommunale, indkomstafhængige tilskud såsom boligstøtte og bidrag til friplads i daginstitutioner.

Aflevering af digitale arkivalier

Der skal afleveres data fra bevaringsværdige it-systemer relativt ofte. Det sker for at sikre, at data ikke bliver slettet, og for at sikre, at man stadig kan læse data eller filformaterne. Data fra it-systemer afleveres med forskellig frekvens. Frekvensen afhænger bl.a. af sletningsfrister, eller af om der rettes i data i forbindelse med sagsbehandling eller klager. Data der ifølge persondataloven har en sletningsfrist på 5 år, skal således senest afleveres, når de er fem år gamle, ellers risikeres det, at de bliver slettet, inden de bliver afleveret til Statens Arkiver. Andre it-systemer skal afleveres hvert år, fordi data overskrives ved opdateringer; dette

gælder f.eks. Det Centrale Skatteyderregister – Persondelen. Endnu andre it-systemer skal først afleveres, når der ikke længere ændres på data. I Registret til Indberetninger vedr. Pensionsafkastbeskatningsloven (PAL) bliver data rettet af de indberettende virksomheder indtil tre år; herefter har SKAT en kortere periode til at rette i oplysningerne. Det betyder, at data fra PAL skal derfor afleveres, når de er færdigbehandlet efter knap fire år.

De digitale arkivalier skal afleveres i et bestemt dataformat, som er udviklet af Statens Arkiver. Det er et format, der er uafhængigt af det it-system, der har behandlet data. Årsagen er, at der ikke er nogen garanti for, at alle dataformater kan læses om 100 år eller bare om 5 år. Derfor har Statens Arkiver defineret et data-format, som vil kunne læses uafhængigt af driftssystemet og let konverteres til et nyt format, hvis det bliver nødvendigt.

Når de digitale arkivalier er 20 år gamle, kan man få adgang til dem på Statens Arkivers læsesale, medmindre de indeholder personfølsomme oplysninger, så er der først adgang efter 75 år. Man kan dog søge adgang til oplysningerne, hvis man har et lødigt formål, såsom forskning. Men så skal man redegøre for, hvad man skal bruge dem til, formålet med undersøgelsen, samt for hvor man publicerer sine resultater. Derudover må man selvfølgelig kun publicere oplysningerne, hvis de er anonymiserede på en måde, så man ikke kan genkende enkeltpersoner og virksomheder.

Statens Arkiver har modtaget knap 4.000 digitale arkivalier, som ligger på arkivets bevaringslagre, og samlingen fylder mere end 27 terabyte.

Generalforsamling

Told- og Skattehistorisk Selskab indkalder herved til generalforsamling onsdag den 9. maj 2012, kl 16.00 i Skatteministeriets kantine, Østbanegade 123, 2100 København Ø, med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Beretning om virksomheden 1. januar - 31. december 2011
3. Indkomne forslag
4. Regnskab 1. januar - 31. december 2011
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer m.v.
 - a. formand
 - b. 4 bestyrelsesmedlemmer
 - c. 2 bestyrelsessuppleanter
 - d. 2 revisorer
 - e. en revisorsuppleant
6. Fastsættelse af kontingent
7. Eventuelt

Efter generalforsamlingen bydes de fremmødte på en forfriskning.

Bestyrelsen

Indholdsfortegnelse

Philip Kelsall:

Øresundstolden i den digitale
tidsalders. 92

Ole Degn:

Kanoner, Kronborg og
Øresundstoldbøgers. 101

Flemming Paludan:

En anden skattehistories. 103

Ole Degn:

Toldetatens personalias. 114

Ole Degn:

Viborg Toldkammers. 124

Jeppe Klok Due:

Digitale arkivalier fra SKATs. 131